Annus XIII - Vol. XIII 24 Ianuarii 1921 Num. 2

ACTA APOSTOLICAE SEDIS

COMMENTARIUM OFFICIALE

ACTA BENEDICTI PP. XV

EPISTOLA ENCYCLICA

BENEDICTUS PP. XV

VENERABILES FRATRES

SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM

AD PATRIARCHAS, PRIMATES, ARCHIEPISCOPOS, EPISCOPOS ALIOSQUE LOCORUM ORDINARIOS, PACEM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTES: SEPTIMO SAECULO EXEUNTE A TERTIO ORDINE FRANCISCALIUM CONDITO.

Sacra propediem celebrari sollemnia, cum septingenti erunt anni a Tertio Ordine Poenitentiae condito, peropportunum putamus; eaque ut apud catholicum orbem Nos commendatione apostolicae auctoritatis ornemus, facit primum exploratissima et sperata populi christiani utilitas, tum illud etiam quod Nostram privatim personam attingit. Anno enim MDCCCLXXXII, cum bonorum erga Assisiatem essent vulgo inflammata studia ob saecularem celebrationem natalis eius, grate meminimus Nos quoque inter alumnos magni Patriarchae numerari voluisse, atque ad Mariae in Capitolio, cuius quidem illustris aedis sacra procurant Minoritae, sanctum habitum Tertiariorum rite suscepisse. Nunc igitur, in Apostolorum principis cathedra divinitus constituti, oblatam occasionem perlibenter, vel pro Nostra in beatum Franciscum pietate, arripimus ad Eccle-

siae filios, qui ubique sunt, cohortandos, ut hoc sanctissimi viri institutum, mirifice societatis humanae his quoque temporibus idoneum, sive studiose amplectantur, sive sedulo retineant.

Ante omnia quidem unicuique versentur ob oculos vera Sancti Francisci lineamenta animi: nam quem recentiores nonnulli proponunt, in *modernistarum* officina conflatum, hominem Assisiatem, huic cathedrae apostolicae parum deditum, eundemque vagae et inanis cuiusdam religiositatis quasi specimen, eum profecto nec Franciscum recte appellaveris, nec Sanctum. — Iam vero ad praeclarissima et immortalia Francisci in rem christianam promerita, - quorum gratiâ is vere dictus est, periculoso maxime tempore, columen a Deo Ecclesiae sanctae datum, - velut quidam cumulus hic Ordo Tertius accessit, quo quidem nihil melius magnitudinem et vim illustrat eius, quo flagrabat, ardoris in propaganda usque quaque gloria Iesu Christi. Nam ex sollicita consideratione malorum, quibus Ecclesia tum laborabat, incredibili voluntate aggressus renovare ad christianam legem omnia, cum duplicem familiam Franciscus, unam fratrum, alteram sororum condidisset, qui, sollemnibus votis nuncupatis, Crucis humilitatem sequerentur, nec posset omnes claustris accipere, quos undique ad ipsum eius disciplinae cupiditas adduceret, consilium cepit ut in media saeculi agitatione viventibus daret christianae assequendae perfectionis facultatem; ordinemque veri nominis instituit Tertiariorum, non eum quidem, ut duos priores, votorum religione obstrictum, sed simili ornatum et morum simplicitate et studio paenitentiae. Ita quod nullus unquam *regularis* familiae parens excogitarat, ut religiosum vivendi genus rem communem faceret, hic et invenit primus et effecit, Deo dante, felicissime: de quo illud exstat praeclare dictum Thomae Celanensis: « Egregius nempe artifex, ad cuius formam, regulam et doctrinam, efferendo praeconio, in utroque sexu Christi renovatur Ec-

clesia et trina triumphat militia salvandorum » [1]. Quo ex testimonio gravissimi viri et aequalis illorum temporum, ut alia omittamus, facile intelligitur quam penitus lateque Franciscus, hoc instituto, populos commoverit, quantamque et quam salutarem in eis rerum conversionem excitarit. Iam vero ut Ordinis Tertii, aeque ac primi et alterius, dubitare non licet quin auctor Franciscus exstiterit, ita eiusdem sine ulla dubitatione legifer sapientissimus ipse fuit. In quo egregiam ei operam navavit, ut accepimus, Cardinalis Ugolinus, is qui deinde, Gregorii IX sibi imposito nomine, hanc Apostolicam Sedem illustravit; idemque, quum Assisiensi patriarcha familiarissime usus esset, quoad ille vixit, postea eius sepulcrum pulcherrimo templo magnificentissimoque clausit. *Regulam* autem Tertiariorum rite esse Nicolai IV decessoris Nostri auctoritate sancitam nullus ignorat.

Verum de his nihil attinet Nos plura, venerabiles fratres, addere: illud enim hic Nobis ante omnia faciendum est, ut ingenium propriusque spiritus, qui dicitur, instituti huius appareat, de quo, ut Francisci aetate, ita hisce temporibus quae virtuti Fideique tam inimica sunt, praeclaras in populum christianum utilitates sibi spondet Ecclesia. Probe quidem gnarus rerum ac temporum Leo XIII, decessor Noster fel. rec. Tertiariorum disciplinam, quo accommodatiorem ad omnes cuiusvis gradus redderet, Constitutione edita *Misericors Dei Filius*, anno MDCCCLXXXIII, eorum leges vel regulam « iuxta praesentes societatis circumstantias » prudentissime temperavit, de illa videlicet aliqua immutando, ut minora, et quae cum his moribus parum viderentur consentanea: « quo tamen facto nihil demptum, ait, de ipsa Ordi« nis natura putetur, quam omnino volumus immutatam « atque integram permanere ». Omnis igitur ea rei huius immutatio versata extrinsecus est, haud ipsam eius vim rationemque attigit, quae talis perseverat, qualem sanctis-

[1] I Cel. xv, 40.

simus auctor esse voluit. Iam vero plurimum ad emendandos privatim publiceque mores posse Tertii Ordinis spiritum, ut qui Evangelicam sapientiam totus redoleat, arbitramur, si quidem denuo increbrescat, ut olim, cum et factis et verbis praedicaret ubique Franciscus regnum Dei.

Etenim primum omnium is vult in Tertiariis suis eminere, tamquam insigne quoddam, fraternam caritatem, pacis concordiaeque studiosissimam. Nimirum intelligens id esse Iesu Christi proprium praeceptum, quod legem christianam contineret omnem, ad ipsum suorum animos diligentissime conformavit. In quo illud etiam est assecutus, ut Tertius hic Ordo sua sponte communitati hominum maxime salutaris evaderet. Adeo, quo flagrabat Dei hominumque ardore seraphico, non eum Franciscus inclusum animo continere potuit; necesse habuit foras, ad quoscumque liceret, effundere. Itaque, exorsus privatam sodalium vitam domesticamque corrigere et christianis virtutibus excolere, quasi nihil praeterea spectare videretur, non hic sibi consistendum putavit; sed emendatione singulorum, tamquam instrumento, visus est uti ad christianae sapientiae studium in societatis humanae sinu excitandum, universosque omnes Iesu Christo lucrandos. — Quod igitur Francisco consilium fuerat ut sodales Tertiarii in magnis illis aetatis suae discordiis motibusque civilibus nuncios praeconesque pacis se praeberent, idem Nobis dudum fuit, cum totus fere orbis terrarum horrifico bello conflagrabat; idem est nunc, eo nondum plane restincto incendio, cum eius passim fument, alicubi etiam flammescant reliquiae. Cui quidem incommodo illud accedit intestinum civitatibus malum - quod ipsum diuturna principiorum christianorum oblivio contemptioque ingeneravit - civium dicimus ordines cum ordinibus de terrestrium partitione bonorum adeo dimicantes acriter, ut communis iam sit rerum pernicies formidanda.

Quare in hoc tam immenso campo, in quem Nos, ut *Regis Pacifici* gerentes vicem, praecipuas quasdam curas cogita-

tionesque contulimus, omnium quidem, quotquot sunt filii christianae pacis, advocatam desideramus industriam, sed maxime Tertiariorum sodalium, qui mirum quantum proderunt ad animorum concordiam reconciliandam, si et numerus eorum ubique et studium creverit. Optabile est igitur ut nullum iam sit oppidum, nullus etiam vicus aut pagus, quin huius generis sodales satis multos habeat et eos non desides quosdam solaque Tertiariorum appellatione contentos, sed impigros suaeque studiosos et alienae salutis. Quidni autem quae ubique apud catholicum nomen vigent multiplices variaeque consociationes vel iuvenum, vel opificum, vel feminarum, sese Tertio huic Ordini adiungant, eodemque studio, quo Franciscus, pacis et caritatis affectae, pro Iesu Christi gloria et pro Ecclesiae emolumento niti perseverent? Etenim non eam pacem efflagitat genus humanum, quam laboriosa terrenae prudentiae consilia confecerint, verum quae a Christo allata est, sic affirmante: *pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis* [1]. Illa enim vel civitatum vel civilium ordinum inter se compositio, quam homines excogitaverint, nec diu permanere, nec verae pacis omnino habere vim potest, nisi in ipsa animorum tranquillitate consistat; haec vero nulla est, nisi cohibitis tamquam officii freno cupiditatibus, ex quibus omnia cuiusvis generis dissidia nascuntur. *Unde bella et lites in vobis*, quaerit Iacobus Apostolus, *nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris?* [2]. Iam recte ordinare omnia, quae in hominis natura insunt, sic ut non suis ipse cupidinibus serviat, sed imperet, divinae obediens subiectusque voluntati, qua quidem in ordinatione, tamquam fundamento, pax communis nititur, Christi virtutis est, eaque in Tertiariorum Franciscalium familia mirifice efficax apparet. Nam quia hic Ordo, ut diximus, illud habet, ut sodales suos ad christianae vitae perfectionem, quamvis saecularibus cu-

[1] Ioan. 14, 27.

[2] Iac. *Ep. cath.* 4, 1.

ris implicatos, instituat, - neque enim ab ullo genere cursuque vivendi abhorret morum sanctimonia - idcirco, ubi complures sint, qui huic instituto congruenter vivant, necessitate quadam sequitur, ut aliis omnibus quos inter versantur, magno sint incitamento non modo ad omne officii munus explendum, sed etiam ad perfectius quiddam in vita attingendum quam communis lex iusserit. Quae igitur a Christo Domino tributa laus est discipulis, ei praecipuum in modum adhaerentibus, cum dixit : *De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo* [1], eadem merito tribuenda his Francisci alumnis qui evangelica consilia, mente et animo, quantum in saeculo licet, observantes, vere de se affirmare idem possunt quod Apostolus : *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est* [2].

Quare longissime se abstinentes a mundi spiritu, studebunt contra in communis vitae consuetudinem spiritum Iesu Christi, quacumque ipsis detur aditus, inferre. Iam vero duo sunt quae hodie in maxima morum perversitate dominantur, infinitum quoddam studium habendi et inexplebilis voluptatum sitis. Hinc praesertim eam hoc saeculum habet labem et maculam, ut, cum in rebus omnibus quae ad vitae commoditatem iucunditatemque pertinent, perpetuam fere progressionem faciat, in eo autem quod maius est, scilicet in officio bene recteque vivendi, miserabiliter ad ethnicae vetustatis flagitia regredi videatur. Nam quo magis obscurantur apud homines sempiterna, quae in caelis parata sunt, bona, eo magis haec eos caduca alliciunt capiuntque ; cum autem semel in terram sese animi abiecerint, proclive est sensim in iis virtutem hebescere, eisdemque fastidientibus quae spiritus sunt, nullas res iam sapere, nisi oblectamenta deliciarum. Ergo videmus vulgo ex una parte nec quaerendae neque augendae rei ullum adhiberi modum, ex altera antiquam desiderari patientiam molestia-

[1] Ioan. 17, 16.
[2] 1 *Cor.* 2, 12.

rum quae inopiae vel tenuitati comitari solent; cumque inter proletarios et copiosos illae intercedant simultates quas diximus, ad acuendam tenuiorum invidiam accedere profusum nimis multorum cultum corporis, indigna prorsus licentia coniunctum. Qua in re satis equidem deplorare non possumus tot ex quavis aetate ac genere caecitatem mulierum, quae, studio placendi infatuatae, non vident quantum illa, qua utuntur, insaniâ vestium non solum optimo cuique displiceant, sed Deum offendant. Neque enim satis habent cum tali ornatu - quem plurimae earum olim exhorruissent, ut christianae modestiae nimis repugnantem - prodire in publicum, quin aedes sacras ingredi non verentur et in sacrorum celebritate versari, atque etiam ad ipsam mensam Eucharisticam, in qua divinus castimoniae auctor sumitur, foedarum deferre lenocinia cupiditatum. Mittimus autem eas, quae nuper ex barbaria in hominum elegantium morem venerunt, alias aliis deteriores, saltationes, quibus nihil inveniri potest aptius ad omnem exuendam verecundiam.

Haec si diligenter Tertiarii sodales attenderint, intelligent quid a se, Francisci alumnis, tempus postulet. Nimirum intueantur oportet in vitam Patris sui; considerent quanta ei quamque expressa cum Iesu Christo fuerit similitudo, maxime in huius mundi fugiendis commodis suscipiendisque doloribus, qui et pauperculi sibi nomen peperit, et in corpore suo stigmata acceperit Crucifixi; atque ab eo non se degenerare ostendant, paupertatem saltem spiritu amplectendo ac semet ipsos abnegando suamque quisque crucem tollendo. Tertiariae vero, quod ad eas praesertim attinet, sese in habitu atque in omni vitae cultu praebeant ceteris puellis matronisque sanctae pudicitiae documentum; nec putent se melius de Ecclesia deque republica posse mereri quam corruptorum parando emendationem morum. — Quod si sodales huius Ordinis ad opitulandum egenis in eorum necessitate multiplici varias beneficentiae rationes instituerunt, certe commissuri non sunt, ut fratres, non rerum

terrenarum sed multo maiorum indigentes, suae caritatis officiis destituant. Atque hic venit Nobis in mentem illud Petri Apostoli qui christianos hortabatur vellent, sancte vivendo, esse gentilibus exemplo ob eam causam, ut *ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis* [1]. Similiter Tertiarii Franciscales et fidei integritate et vitae innocentia et studii alacritate bonum Christi odorem late diffundere et fratribus, qui de via declinaverint, hortamento debent et invitationi esse ad resipiscendum : hoc ab eis exigit, hoc exspectat Ecclesia.

Nos vero ex proximis sollemnibus Tertium hunc Ordinem bona accepturum incrementa confidimus ; nec dubitamus quin vos, venerabiles fratres, ceterique animarum pastores magnopere curaturi sitis, ut Tertiariorum sodalitates, sicubi languescunt, revirescant, aliaeque etiam, ubicumque fieri possit, excitentur, floreantque omnes disciplinae observatione non minus quam sodalium copia. Id enim denique agitur, ut quam plurimis hominibus muniatur per Francisci imitationem via et reditus ad Christum, quo in reditu spes maxime continetur communis salutis. Nam quod Paulus ait : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* [2], id ipsum iure Francisco usurpare licet, qui, Iesum Christum imitando, eius factus est simillima omnium effigies et imago.

Itaque eadem sollemnia quo fructuosiora eveniant, haec Nos, trium familiarum Franciscalium primi Ordinis Ministris Generalibus enixe rogantibus, de sanctae Ecclesiae thesauro largimur :

I. In omnibus aedibus sacris ubi sodalitates Tertii Ordinis legitime sunt institutae, cum ibi, per annum integrum a die XVI aprilis proximi, ob hanc saecularem sollemnitatem supplicatio in triduum fiet, Tertiarii sodales quidem singulis iis diebus, ceteri vero semel plenariam peccatorum remissionem, usitatis conditionibus, lucrentur : quicumque

[1] I Petr. 2, 12.
[2] I *Cor.* 11, 1.

autem ibidem augustum Sacramentum, de suis peccatis dolentes, visitaverint, ii septem annorum indulgentiam *toties quoties* consequantur;

II. Omnia earum aedium altaria per eos dies *privilegiata* sint; eodemque triduo sacrum de S. Francisco, tanquam votivum pro re gravi et simul publica de causa, ibidem cuilibet sacerdoti facere liceat, servatis generalibus rubricis Missalis Romani, ut in novissima eius editione Vaticana proponuntur;

III. Omnes sacerdotes, iisdem aedibus addicti, possint per eosdem dies Rosaria, numismata, similia, benedicendo, apostolicae indulgentiae muneribus ditare, item Rosariis Crucigerorum et Sanctae Birgittae benedicere.

Auspicem vero divinorum munerum ac benevolentiae Nostrae testem, apostolicam benedictionem vobis, venerabiles fratres, et universis Tertii Ordinis sodalibus amantissime impertimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, in Epiphania Domini MCMXXI, Pontificatus Nostri anno septimo.

BENEDICTUS PP. XV

ACTA SS. CONGREGATIONUM

SUPREMA SACRA CONGREGATIO S. OFFICII

I

SUBMISSIO AUCTORIS OPERIS DAMNATI

Dr. W. Wilbrand, auctor libri, cui titulus: *Kritische Erörterungen über den Katholischen Religionsunterricht an höheren Schulen,* decreto Supremae Sacrae Congregationis Sancti Officii diei 10 novembris 1920 proscripti et in Indicem librorum prohibitorum inserti, se subiecit et opus reprobavit.

Datum Romae, ex aedibus S. Officii, die 17 decembris 1920.

A. Castellano, *Supremae S. C. S. Off. Notarius.*

II

DECRETO

CON CUI SI DICHIARA IL SAC. ERNESTO BUONAIUTI INCORSO NELLA SCOMUNICA, E CONSEGUENTEMENTE NELLA SOSPENSIONE « A DIVINIS ».

Considerando che il sac. Ernesto Buonaiuti insegna da molti anni e con pertinacia propugna proposizioni teologicamente erronee, ed anche manifestamente eretiche; che più volte ammonito, contrariamente alle sue ripetute proteste di sottomissione e al formale giuramento prestato il 13 luglio 1916, non ha dato segni di vera e sincera resipiscenza ed anzi di recente nel periodico *Religio* (luglio-settembre 1920) ha osato negare apertamente il domma della presenza reale di N. S. Gesù Cristo nella Ssma Eucaristia, la Suprema Sacra Congregazione del Sant'Uffizio, nell'adunanza plenaria di feria IV, 12 gennaio 1921, con l'approvazione del S. Padre, ha dichiarato e dichiara il sopradetto sacerdote Ernesto Buonaiuti incorso nella scomunica a termini di diritto, e conseguentemente anche nella sospensione *a divinis.*

Roma, dal Palazzo del Sant'Uffizio, 14 gennaio 1921.

L. Castellano, *Notaro della S. S. C. del Sant'Uffizio.*

III

DECRETUM

DAMNATIO PERIODICORUM: « RELIGIO » ET « RIVISTA TRIMESTRALE DI STUDI « FILOSOFICI E RELIGIOSI ».

Feria IV, die 12 ianuarii 1921

In generali consessu Supremae Sacrae Congregationis Sancti Officii, Emi ac Rmi Domini Cardinales fidei et moribus tutandis praepositi, praehabito DD. Consultorum voto, proscripserunt, damnaverunt atque in Indicem librorum prohibitorum inserenda mandarunt periodica:

« 1. *Religio,* Rassegna di storia delle religioni, fondata da Nicola « Turchi, diretta da Giulio Farina. Roma, Ausonia.

« 2. *Rivista trimestrale di studi filosofici e religiosi,* diretta da « Alessandro Bonucci. Perugia, via Baldeschi, 2 ».

Et insequenti feria v, die 13 eiusdem mensis, Sanctissimus D. N. Benedictus divina Providentia Papa XV, in solita audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, relatam sibi Emorum Patrum decisionem approbavit, confirmavit et publicandam mandavit.

Datum Romae, ex aedibus S. Officii, die 14 ianuarii 1921.

A. Castellano, *Supremae S. C. S. Off. Notarius.*

SACRA CONGREGATIO CONCILII

ZAGABRIEN.

NOMINATIONIS VICARIORUM COOPERATORUM

13 novembris 1920

Quaestio. - Archiepiscopus Zagabrien. ab hac S. Congregatione inter cetera haec expostulavit:

« In archidioecesi Zagabriensi habetur centenaria consuetudo nomi- « nandi vicarios cooperatores *inaudito parocho.* Consuetudo inducta est « ob penuriam sacerdotum et ob expeditiorem administrationis modum. « Quaeritur: utrum huiusmodi consuetudo possit servari ».

Votum Consultoris. - Pro huius dubii solutione animadvertendum est, ante Codicis promulgationem non eundem ubique observatum fuisse modum nominandi vicarios cooperatores parochorum. Verum quidem

est, S. Conc. Trid. antiquam comprobasse traditionem, ac statuisse, parochorum esse: « sibi tot sacerdotes ad hoc munus adiungere, quot « sufficiant ad sacramenta exhibenda et cultum divinum celebrandum » (sess. 21, cap. 4). Immo Innocentius XIII in Const. *Apostolici ministerii*, d. d. 13 maii 1723, § 11 modum in hac assumptione vicariorum servandum pro Hispania accuratius determinavit, et Benedictus XIII Const. *In supremo militantis*, d. d. 23 sept. 1727 hanc Constitutionem Innocentianam confirmavit et ad universos locorum Ordinarios extendit.

Cum parochi iurisdictionem ordinariam in sua quisque paroecia habeant, hanc etiam aliis, a lege requisitas qualitates habentibus, *per se*, delegare possunt. Notandum etiam est, tempore Concilii Tridentini nondum seminaria dioecesana exstitisse, in quibus clerici sub oculis episcopi ad ministeria sacerdotalia praeparantur. Quare eo tempore parochus iuvenem sacerdotem, a se ipso forsan ad sanctuarium adductum, illiusque aptitudinem ad ministerium parochiale, facilius cognoscere poterat quam episcopus. Hinc S. Synodus episcopos tantummodo iussit, ut parochos cogant in locis, « quibus populus ita numerosus sit, ut unus « rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis et « cultui divino peragendo », ut « sibi tot sacerdotes ad hoc munus adiun- « gant, quot sufficiant... ».

Hic modus nominandi vicarios cooperatores, scilicet *per ipsos parochos*, fere ubique perduravit usque ad finem saeculi decimi octavi, ut etiam apparet ex plurimis synodis dioecesanis durante illo tempore habitis (et partim congestis in *Analecta Iuris Pont.*, ser. V (1861), col. 877 sqq.). Verumtamen inde a tempore perturbationis gallicae, quae omnia in ecclesiastica et civili societate non solum in Gallia, sed etiam in finitimis regionibus, sus deque vertit, alius modus invaluit, quo dicti vicarii *ab episcopis* nominabantur absque ullo parochi interventu. Sic res se habebat in *Gallia, Belgio* et *Sabaudia* (*Praelectiones iur. can.* habitae in semin. S. Sulpitii, I, 402; Derenbourg, *Etude canon. sur les Vicaires paroissiaux*, Tournai, 1871, p. 102), in *Austria* et *Germania* (Vering, *Kirchenrecht*, Freiburg, 1881 alt. ed. p. 608; Müller, *Lexicon des Kirchenrechts*, III, 278), in Statibus unitis *Americae* septentrionalis, in *Canadia, Hibernia* et aliis regionibus sub ditione *britannica* (Smith, *Elements of eccl. law*, New York, 1887, VII ed., I, 447). Iste modus nominandi vicarios cooperatores, scil. per episcopos absque interventu parochorum, etiam Statutis dioecesanis (ex. gr. *Statuta Monasterien.*, ed. Krabbe, 1849) et Conciliis provincialibus et nationalibus (ex. gr. *Conc. Quebec.*, an. 1854: *Collectio Lacen.*, III, 652; *Synodus Plenaria Hiberniae* apud Maynutiam, an. 1875, n. 217), ab Apostolica Sede approbatis, in-

sertus est. Imo etiam in *Conc. Plenario Americae latinae,* an. 1889 in hac Alma Urbe habito, statuitur n. 270: « Si autem solus (parochus) non sufficiat, tot sacerdotes, quantum fieri poterit, *ei adiungantur* quot ... »; et n. 275 praescribitur, in synodo dioecesana fieri debere accuratam descriptionem obligationum et iurium coadiutorum parochorum.

Superfluum ergo videtur, neque ad rem nostram facit, hanc consuetudinem legi Tridentinae contrariam tamquam legitimam probare (videsis Derenbourg, loc. cit., p. 103 sqq., et ipsum protestantem Hinschius, *System des Kath. Kirchenrechts,* Berlin, 1828, II, 320). Haec vero S. Congr. Conc. Episcopo Aturensi (Aire) anno 1865 de re interroganti respondit: « De iure (nominationem) spectare ad parochum cum approbatione episcopi; attentis vero peculiaribus circumstantiis, servandum esse usum in ceteris Galliarum dioecesibus obtinentem, usque dum aliter fuerit a S. Sede declaratum » (Bouix, *De parocho,* in append. I, § 5). Sufficiat indicasse, multo plures regiones fuisse, in quibus praefata consuetudo contraria vigebat, quam illae (Italia, Hispania, Sardinia), in quibus lex Tridentina observabatur.

Hanc porro consuetudinem nuper datus Codex in legem generalem convertit, statuens, « non ad parochum, sed ad loci Ordinarium, audito « parocho, competere ius nominandi vicarios cooperatores e clero sae- « culari » (can. 476, § 3). Iste canon quantum ad nominationem vicariorum cooperatorum pro iis regionibus, in quibus eousque lex Tridentina viguerat, novam induxit disciplinam. Ut autem ius in iis regionibus parochis antea acquisitum, quantum nova et melior disciplina patiebatur, servaretur, *Codex* voluit, ut parochi saltem audirentur ab episcopis. Hinc putaverim, illam clausulam « audito parocho » minime referri ad illas regiones, in quibus, tacente et approbante S. Sede episcopi, contra parochos per legitimam praescriptionem ius acquisiverant, independenter a parochis eorum vicarios cooperatores nominandi, sed ibi applicari debere can. 4: « Iura aliis (*episcopis*) quaesita ... integra « manent ... »; nec non can. 5: « Vigentes in praesens contra horum sta- « tuta canonum consuetudines, sive universales sive particulares ... quae « quidem centenariae sint et immemorabiles, tolerari poterunt, si Ordi- « narii pro locorum ac personarum adiunctis existiment, eas prudenter « submoveri non posse ».

Nescio an unquam disciplina ecclesiastica et salus animarum in saepe memoratis regionibus detrimentum passae sint ex hoc capite, quod episcopi vicarios cooperatores parochorum nominabant quin ipsos parochos prius audiverint. Quod si nunc episcopi in illis regionibus adigerentur ad audiendos parochos antequam illis cooperatorem assignent, nullum ex hac innovatione bonum resultaret, quin immo expe-

ditio negotiorum in magnis praecipue dioecesibus, valde praepediretur.

Quapropter ad dubium Archiepiscopi Zagabriensis mihi respondendum esse videtur: *Affirmative.* Hucusque votum Consultoris.

ANIMADVERSIONES EX OFFICIO. - Dubium istud quod movetur, potius practicum videtur quam iuridicum. Non enim dubitari potest utrum consuetudo in casu sit *reprobata expresse* per Codicem, quum nulla huius reprobationis deprehendi valeant indicia. Neque etiam ambigendum est quin consuetudo sit *contraria* praescripto Codicis: quippe dum Codex praescribit: « ius spectare ad Ordinarium loci nominandi *audito parocho* », in consuetudine habetur ius nominandi esse Ordinario *inaudito parocho;* qua contrarietate nulla dari potest manifestior.

Restat igitur quaestio tantummodo practica, ad normam laudati can. 5, utrum in casu « Ordinarius existimet, praefatam consuetudinem « submoveri posse, necne ». At vero, dum in casu Episcopus dubitat num consuetudo *possit servari,* palam profitetur nullum dubium superesse quin illa *possit submoveri.* Nec revera, si obiectum removendae consuetudinis attendatur, facile quis exponere valeat quid incommodi suboriturum sit, si, de persona nominandi coadiutoris, prius coadiuvandus interpelletur, nulla statuta obligatione illius sententiam sequendi (c. 105, 1°). Quae cum ita sint, profecto nullum subest impedimentum quominus Codex, datus praecipue ad uniformitatem legis et disciplinae ecclesiasticae inducendam, hunc suum effectum in casu sortiri possit.

Quod demum additur de iure episcopis in rem quaesito ad tramitem can. 4, illud ipse eximius Consultor in suo voto diluisse videtur, dum directe ostendit, ex historia iuris, legem datam per Codicem, quoad definitum punctum quod dubium respicit, esse *novam,* contra quam profecto quodlibet praescribendi tempus defuit. Itaque potius negativa quam affirmativa responsio, dubio, prout exponitur, danda, videretur.

Verum haec animadversio quanti facienda sit, pro sueta prudentia Emi Patres decernent. Quare, etc.

RESOLUTIO. - Sacra porro Concilii Congregatio, in plenariis Emorum ac Rmorum Patrum comitiis die 13 novembris 1920 in Palatio Apostolico Vaticano habitis, respondendum censuit proposito dubio: *Standum dispositioni Codicis, can. 476 § 3.*

Facta autem de praemissis Ssmo Dño Nostro Benedicto XV relatione per infrascriptum S. Congregationis Secretarium in Audientia diei subsequentis, Sanctitas Sua datam resolutionem approbare et confirmare dignata est.

I. MORI, *Secretarius.*

ACTA TRIBUNALIUM

SACRA ROMANA ROTA

I

BERGOMEN.

REDITUS CAPPELLANIAE

Benedicto Pp. XV feliciter regnante, Pontificatus Dominationis Suae anno quinto, die 29 iulii 1919, RR. PP. DD. Maximus Massimi, Ponens, *Iulius Grazioli et Franciscus Parrillo, Auditores de turno, in Causa* Bergomen. - Reditus Cappellaniae, *inter R. D.* Laurentium Togni, *parochum loci vulgo* Zanica, *actorem, appellantem, repraesentatum per legitimum procuratorem D. Vincentium Sacconi, advocatum, et R. D.* Ioseph Pezzoli, *praepositum ecclesiae S. Alexandri* in Colonna, *quae est Bergomi, repraesentatum per legitimum procuratorem D. Angelum D'Alessandri, advocatum, sequentem tulerunt definitivam sententiam.*

Gaspar Sirtorius, animarum saluti studens, impetrata facultate ab Ordinario, erexit, intra fines paroeciae oppidi *Zanica,* dioecesis Bergomensis, publicum oratorium, quo sacra fierent, in commodum praesertim fidelium cuiusdam partis illius oppidi, quam *Capannelle* appellant, trium circiter millium passuum intervallo ab ecclesia paroeciali remotae. Ordinarius vero consensum non praebuit nisi audito parocho loci, qui rem favore complexus est, et attenta obligatione, in omnes impensas oratorii conservationis et cultus, qua Gaspar se suosque heredes adstrinxerat.

Quo melius et obligationi susceptae satisfaceret et fini sibi proposito consuleret, ipse documento diei 28 mensis iulii anni 1836 declaravit « per sè ed « eredi, di voler istituire una cappellania ». Cuius fundationis leges statuit cum de obligationibus cappellani, tum de eiusdem iuribus, inter quae illud est utendi fruendi quodam praedio « ascendente a circa pertiche locali ottan- « totto » proximo oratorio. Cappellanum eodem tempore, parocho consentiente, elegit sacerdotem Ambrosium Lavelli, qui, annuens, documentum signavit et munus suscepit.

Triennio nondum exacto, Gaspar se et omnia sua obtulit domui religiosae PP. Conventualium, quae, sub invocatione S. Georgii, surgebat Bergomi. Itaque, instrumento diei 22 mensis martii anni 1839, huic domui bona universa cessit,

ea tamen lege ut cappellania, quam fundaverat, salva foret. Iussit enim religiosam domum, post primum cappellanum a se electum, alios eligere, de familia vel extraneos. Onera vero cappellaniae, iterum definiens, facultatem dedit PP. Conventualibus eadem augendi « col corrispondere ad esso cappellano « anche quello stipendio che stimerà conveniente, col poter deviare da quello « in corso stabilito dal donante » (art. XIV).

Sive primus cappellanus, sive eius successor Bertacchi (annis 1853-58) a domo religiosa designatus, praedio, quod supra diximus, oratorio proximo, gavisi sunt. Tertius capellanus, cognomine Regazzola, ab anno 1859 ad annum 1863, apud oratorium, ut antecessores, resedit, postea alio transmigravit, unde diebus festis oratorium muneri satisfacturus petebat. Certum est sub eo praedii usumfructum, quem priores cappellani habuerant, cessasse, cum habeatur in actis documentum contractus, quo PP. Conventuales praedium illud anno 1864 locaverunt ad diuturnum tempus.

Anno 1868 publicis legibus suppressa est domus religiosa S. Georgii. Cui malo occurrerat pius fundator, cavens ut in locum suppressae domus succederet parochus pro tempore ecclesiae S. Alexandri *in Colonna*, quae est Bergomi. Itaque bona Gasparis cesserunt parocho S. Alexandri, qui in fiscum, bona illa sibi vindicantem, pugnavit victoriamque retulit sententia diei 19 februarii 1874.

Novi cappellani non sunt restituti in usumfructum controversi praedii, neque de hac re lege egerunt, usque ad annum 1915, quo parochus oppidi *Zanica* petiit ut cappellano loci *Capannelle* praedium traderetur utendum fruendum. Petitioni resistente parocho S. Alexandri, res agitata est administrativo modo in Curia Bergomensi et resoluta contra petitorem. Qui institit ut res iudiciario modo definiretur, sed sententia Tribunalis Bergomensis ei contraria fuit, licet incidenter vicisset contra binas exceptiones parochi S. Alexandri. Cum enim hic et actionem parocho oppidi *Zanica* denegasset et praescriptionem opposuisset, duabus sententiis interlocutoriis diei 15 mensis iulii anni 1916 et diei 14 mensis novembris eiusdem anni definitum est actori competere actionem, praescriptioni vero locum non esse.

Ab his sententiis interlocutoriis parochus S. Alexandri nullam interposuit appellationem, a sententia vero definitiva appellavit actor ad N. T., coram quo disputatur hodie: *An ad cappellanum loci* Capannelle *spectet ususfructus praedii de quo agitur.*

Ius quod spectat. - Cum sententia lata inter partes, quarum altera saltem non habeat personam standi in iudicio, nullitatis insanabilis vitio afficiatur (*Cod. I. C.*, can. 1892, 2), PP., antequam inquirerent in principia iuris respicientia cappellanias piasque fundationes, ad examen revocarunt quaestionem, an controversum ius cappellani loci *Capannelle* vindicare valeat parochus oppidi *Zanica*. Cui quaestioni affirmative respondendum putarunt. Nam parochi quam maxime interest salva fore iura cappellaniae institutae in evidens bonum paroeciae. Praeterea cappellano conveniunt quae habet Reiffenstuel (*Ius can.*, lib. II,

tit. XXVII, n. 156): « Ubi controvertitur in iudicio de re ad me principaliter « pertinente, ac possum removere litigantem, sive in me assumere actionem « de re illa, vel saltem protestari, ne alter litiget in meum praeiudicium, et « tamen taceo, censeor consentire in illius actionem, iuxta Reg. 43 *Iuris*, in 6°: « " Qui tacet consentire videtur „ : sicque alter intelligitur litigare de mea volun- « tate » (l. *Saepe constitutum*, D. *De re iud.*). Quod in casu firmatur expressa declaratione cappellani, qui ait: « Quindi è evidente, se io posso esser contento « del mio stato, e se non dovevo prender parte alla causa. Naturalmente, inca- « pace di mente e di borsa, mi affidai totalmente al mio reverendissimo Pre- « vosto » (in actis).

Cappellaniarum vero indolem quod attinet, PP. notas has regulas prae oculis habuerunt. Cappellaniae, ita appellatae ex eo quod obligationem soleant importare vel celebrandi Missae sacrificium, vel certa ministeria praestandi statis diebus in certa cappella sive altari, unam eamdemque naturam non habent: definiuntur autem a fundationum tabulis (Berardi, *Comm. in ius eccl.*, vol. 1, pag. 437; D'Annibale, *Theologia moralis*, III, § 71). Praecipua autem divisio de earum forma haec est, quod aut ecclesiasticae sunt aut laicales. Ecclesiasticae dicuntur, quae a competente ecclesiastica auctoritate erectae sunt (arg. ex *Cod. I. C.*, can. 1412, 2); laicales, reliquae, in quibus fundator ipse unus, voluntate sua, omnia disposuit. Hoc altero quoque in casu fieri potest, ut cappellania tradenda sit clerico, cum satis sit ut designetur clericus qui ab Ordinario fuerit adprobatus ad ea munera exercenda, quae ex legibus fundationis sint praestanda (Berardi, loc. cit.; Sebastianelli, *De personis*, 182, *d*).

Cum cappellaniae ecclesiasticae beneficiis adnumerentur, in iure beneficii nomine non veniunt cappellaniae laicales (*Cod. I. C.*, can. 1412, 2). Quae contra solent aequiparari legatis piis aut donationibus piis. Ita Reiffenstuel: « Si quis « in ecclesia certas Missas, vel etiam anniversaria, sub competenti stipendio, « in perpetuum fundaverit, nisi adprobatio Episcopi accesserit, non erit bene- « ficium, sed solummodo pium legatum, aut pia donatio » (*Ius. can.*, lib. III, tit. V, n. 16). Et De Luca: « Advertebam in primis ad conclusionem hodie certam « ...quod, cum huiusmodi cappellania formalem erectionem in beneficium cum « Ordinarii vel alterius Superioris auctoritate non haberet, regulanda non esset « cum terminis spiritualibus seu beneficialibus, sed cum profanis, tamquam « simplex legatum celebrationis Missarum, quod heredi iniunctum sit faciendi « per quemcumque presbyterum eius libito eligendum, iuxta magistralem sen- « tentiam in *Melphiten.-Legati pii*, coram Dunozetto (inter suas dec. 101) » (*De iure patronatus*, disc. XV, n. 4).

Ad pias fundationes quod est, haec habetur in *Codice I. C.* definitio: « Nomine piarum fundationum significantur bona temporalia alicui personae « morali in ecclesia quoquo modo data, cum onere in perpetuum, vel in diutur- « num tempus, ex reditibus annuis aliquas Missas celebrandi, vel alias prae- « finitas functiones ecclesiasticas explendi, aut nonnulla pietatis et caritatis « opera peragendi » (can. 1554, § 1). Cum autem fundationes piae a persona

morali acceptari non possint sine consensu Ordinarii loci (can. 1546, § 1), huius iura, si agatur de piis fundationibus in ecclesiis, etiam paroecialibus, religiosorum exemptorum, exclusive competunt Superiori maiori (can. 1550).

Illud solemne est, hac universa in re, ut diligentissime impleantur voluntates fidelium facultates suas in pias causas donantium vel relinquentium (can. 1514). Itaque summa ipsa quaestionis est in his voluntatibus indagandis. Quam facti quaestionem PP. diligentes investigaturi, animadverterunt non bene a sententia appellata constitutum fuisse principium, de donationibus amplissime interpretandis in favorem donatarii, casui aptandum. Nam in primis principium illud, quasi iuris regula generalis, admitti non potest: « Licet enim « alias in donationibus, praesertim Principum, de quibus satis constat, latissima « pro donatario interpretatio sit facienda *c. Cum dilecti*, 6, *De donatione ad* « *finem* ibi, *quia in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis* « *quoque plenissima interpretatio est adhibenda* iuncta l. *Beneficium*, 3, ff. *De* « *Constitut. Princip.*, ibi: *Beneficium Imperatoris, quod a divina scilicet eius* « *indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus;* tamen quia « donare suum perdere et iactare est (l. *filius familias*, 7 pr. ff. *De donat.*), suum « autem iactare in dubio nemo praesumitur, *arg. l. Cum de indebito*, 25 pr. *sin* « *vero*, ff. *De Probat.*, merito pro donante fit interpretatio, ubi de donatione non « satis constat. Ob quam eamdem rationem pro eodem interpretatio fieri debet, « si dubium est, an plus vel minus donatum sit. Pariter pro donante inter- « pretatio facienda, si per donationem praeiudicatur quaesito iam iuri tertii, « quia huic praeiudicare velle nemo censetur etc. » (Reiffenstuel, *Tractatus de Regulis iuris*, Reg. LVII, n. 9). Deinde principia respicientia donationes non sunt casui aptanda. Etenim, quod ceteroquin ipsa sententia appellata, paullo ante quam regulam illam statueret, dixerat: « fundatio, legitime acce- « ptata, naturam induit contractus synallagmatici: " do ut facias „ » (*Cod. I. C.*, can. 1544, § 2).

Factum quod spectat. – Bona, olim Gasparis Sirtorii, inter quae praedium controversum, cesserunt parocho ecclesiae S. Alexandri, instrumento diei 13 mensis augusti anni 1868, quod in actis habetur. Ibi, in primis, legitur: « Primie- « ramente le parti qui intervenute dichiaransi edotte di tutto il contenuto negli « atti 10 marzo 1837 e 22 marzo 1839, che in ogni parte confermano e vogliono « in perpetuo rispettato ». In postremis vero: « Per tutto ciò che eventual- « mente fosse stato in questo instrumento dimenticato, le parti intervenute « si riportano pienamente al disposto degli atti di costituzione retrocitati, « 10 marzo 1837 e 22 marzo 1839, ed in specialità per ciò che è disposto nel- « l'art. XIV di quest'ultimo titolo ». Itaque omnis inquisitio transferenda est in documenta quae commemorantur; in casu ad instrumentum diei 22 martii anni 1839, cum alterum alia bona respiciens ad rem non faciat.

Neque contra conclusionem illud opponi potest, quod in instrumento anni 1868 onera Sirtorianae fundationis recenseantur, inter haec vero nulla

mentio fiat usufructus controversi. Nam, ut alia omittamus, cum certum sit, ut supra dictum est, cappellanos tunc temporis usumfructum praedii, de quo agitur, non habuisse, nil mirum quod, ubi factum exponebatur sub formula: « oneri tutti che poi oggi sussistono nella misura seguente », usufructus qui facto cessaverat praeteritus sit. Atqui hodie quaeritur utrum iure an iniuria cessaverit.

Ascendentes igitur ad instrumentum diei 22 mensis martii anni 1839, quo pius fundator bona sua omnia domui religiosae S. Georgii dedit, eo pacto ut detrimentum non caperet cappellania, quam, documento diei 28 mensis iulii anni 1836, ipse instituerat, PP. adnotatam voluerunt acrem controversiam, quae inter partes agitatur, utrum nempe iura cappellani definienda sint ad normam unius instrumenti anni 1839, vel etiam documenti anni 1836. Patronus enim parochi ecclesiae S. Alexandri, appellata sententia fretus, contendit pium fundatorem anno 1839 mutasse voluntatem anno 1836 manifestatam. Quod altera pars negat.

Ad rem PP., comparatione instituta inter utrumque documentum, tenuerunt non haberi exclusionem prioris voluntatis per posteriorem sed, ad substantiam rei quod attinet, unam cum altera coniurare amice. Nam cappellania anno 1836 instituta, cum a competente auctoritate ecclesiastica erecta non fuerit, habenda est ut laicalis. Etenim facultas antea ab Ordinario impetrata publicum oratorium erigendi, perpetuo onere suscepto occurrendi conservationis et cultus expensis, non importabat canonicam cappellaniae erectionem. Atqui, ut supra dictum est, cappellania laicalis aequiparatur legatis donationibusve piis. Cum igitur, instrumento anni 1839, apertissime habeatur pia fundatio rite acceptata sub forma donationis cum onere « di tener attivata la cap- « pellania », sequitur actum hunc non eius esse naturae ut antiquiorem evertat.

Neque de mutata voluntate constare dicendum est ex mutatis cappellaniae legibus. Qua in re appellata sententia multa in eo est ut onera, cappellanis anno 1836 imposita, ostendat fuisse anno 1839 « notevolissimamente » extenuata. Sed si quis legerit ipsum instrumentum, deprehendet onera imposita omnibus cappellanis a fundatore adhuc esse gravissima. Agitur enim: « 1) di tener ben pulita e custodita la chiesa coi relativi arredi sacri di cui « se ne farà ogni volta consegna al cappellano, mediante esatto inventario « contro regolare cauzione perchè li conservi e li restituisca in natura tutti, « salvo il naturale loro deperimento sofferto per l'uso; 2) *di fare in perpetuo « officiare decorosamente la chiesa predetta con religioso zelo ed assiduità e « come meglio crederà il convento;* 3) di far celebrare in essa chiesa annual- « mente, in perpetuo, centocinquanta Messe, secondo la mente del donante, « come praticavasi attualmente, con obbligo al cappellano della presenza della « Messa in tutte le feste di precetto, nessuna eccettuata; 4) di assistere con « assiduità e zelo gli infermi del vicinato, con obbligo di fare tutte le feste « la dottrina cristiana ed ascoltare in essa chiesa le confessioni dei due sessi, « con assiduità e premura ».

Quod grave omnino est, sententia appellata nova onera cappellanorum recensens, suppressit quae leguntur sub numero 2), quasi haec non cappellanos, sed domum religiosam gravarent. Atqui haec onera, quae latissime patent « come meglio crederà il convento », locum tenent aliorum plurimorum, quae in specie pius fundator anno 1836 statuerat. Neque praetereundum silentio est illud quod novo instrumento fundator domui religiosae facultatem concesserit onerum augendorum. Itaque PP. dixerunt onera cappellaniae fuisse quidem iterum definita, sed haud substantialiter mutata, cum intacta permanserit figura cappellaniae coadiutoralis cum aliqua cura animarum, quae necessitatem residendi importat.

Exclusa oppositione inter duo documenta, sequitur ut iura cappellani ex utroque definiantur. Cum igitur, ex primo, cappellano controversum praedium manifeste assignetur utendum fruendum, praesumendum est hoc ius, post alterum documentum, perseverasse. Inania autem deprehenduntur argumenta, quae contra afferuntur, derivata sive ex ipso facto donationis, sive ex art. XIV instrumenti anni 1839. Nam dominium quidem controversi praedii domui religiosae cessit, non autem pura donatione, sed fundatione illa pia, quae naturam induit contractus synallagmatici: « do ut facias », onere imposito « di tener « attivata la cappellania ». Art. vero XIV nullam facultatem fecit religiosae domui supprimendi usumfructum praedii controversi.

Articulus ait: « Verificandosi il caso contemplato all'art. IX, di dover cioè « il convento tener attivata la cappellania, con l'elezione di un cappellano a « suo genio, potrà il convento medesimo in tal caso imporre al cappellano, « oltre gli obblighi contemplati nel presente instrumento, quegli altri ancora « che crederà del caso, col corrispondere ad esso cappellano anche quello sti- « pendio che stimerà conveniente, *col poter deviare da quello in corso stabi- « lito dal donante* ». Manifestum autem est ex contextu hic non agi nisi de facultate augendi stipendii, cum facultas haec respondeat facultati augendorum onerum. Secus interpretatio haec sane absurda amplectenda foret: « Potrà il « convento imporre al cappellano nuovi oneri, col diminuire lo stipendio ». Tantum igitur abest, ut vi art. XIV domus religiosa valeat supprimere usumfructum, de quo agitur, ut ne minimam quidem partem possit de assignata cappellaniae pecunia detrahere.

Praeterea PP. asserere non dubitarunt controversum ius cappellani stare vel si daretur, antiquato abrogatoque documento anni 1836, omnia statuenda fore ex instrumento anni 1839. Etenim hoc in instrumento habetur art. VII huius tenoris: « Sarà pure obbligo del convento di continuare a pagare al « cappellano della chiesa di san Giuseppe di Zanica, eretta dal donante a « beneficio di detto paese, le annue lire mille austriache, oltre l'uso della por- « zione di casa che già gode e dei frutti dei fondi assegnati pure in usufrutto, « come tutto consta dalle scritture 28 luglio 1836, atti del notaio sig. dott. « Angelo Custode Locatelli, nonchè di corrispondere al sacrista altre austria- « che lire 1000, finchè dura in servizio ». Tenuit quidem appellata sententia

hoc in articulo describi iura unius cappellani qui anno 1836 electus fuerat, sed immerito, ut patet si ad examen revocentur argumenta ibi adducta, quorum primum derivatur ex initio art. VIII: « Alla morte dell'*attuale* cappel- « lano », alterum ex art. XIV quo conceditur domui religiosae facultas illa « corrispondere ad esso cappellano anche quello stipendio che stimerà conve- « niente, col poter deviare da quello in corso stabilito dal donante ». Nam eo quod art. VIII, respiciens *onera* imposita et imponenda cappellano, vim habiturus sit « alla morte dell'attuale cappellano », non sequitur quod art. VII, *iura* cappellani spectans, valeat tantum « per l'attuale cappellano ». Potius bene notandum est in art. VII neque mentionem fieri nominis prioris cappellani, neque limitationem illam haberi, quae alibi in instrumento recurrit: « l'attuale cappellano ». Neque ulla contradictio habetur inter art. VII ita intellectum, ut omnem cappellanum respiciat, et art. XIV. Etenim cappellani frui debent iuribus art. VII descriptis, quibus sane non privantur, si auctis oneribus augeatur eorum stipendium. Rectius ex facultate, de qua in art. XIV: « poter deviare da quello (stipendio) in corso stabilito dal donante », arguendum est statutam fuisse legem aliquam de iuribus cappellanorum. Quae lex continetur uno articulo VII.

Haec omnia vero optime firmantur ex facto non controverso quod alter quoque cappellanus a domo religiosa electus anno 1853, idest multo post instrumentum alterum, praedio de quo agitur gavisus est. Facto igitur domus religiosa art. VII, de quo supra dictum est, ita est interpretata, ac si valeret non de priore tantum, sed de omni cappellano.

Neque obstat quod postea, propter varios casus et abusus, cessaverit usus-fructus, de quo agitur. Nam id non potest nocere cappellano nisi titulo praescriptionis qui in casu invocari nequit, ut patet ex sententia interlocutoria Tribunalis Bergomensis diei 14 mensis novembris anni 1916. Ceterum PP. tenuerunt probatum esse tertium quoque cappellanum, cognomine Regazzola, usumfructum controversi praedii habuisse usque ad annum 1863, quo ipse, ob peculiares quasdam rationes, cessavit apud oratorium residere. Nam id deducitur ex testimoniis Sanctis Bergaminelli, Caroli Zini ac Iosephi Zini, qui postremus non eo est habendus suspectus quod duas interrupti usus-fructus rationes adduxerit, varias quidem, sed veras. Confirmatur vero ex eo quod anno 1864 praedium illud locatum fuit.

Quibus omnibus, tum in iure tum in facto, perpensis, Nos infrascripti Auditores de turno, pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, decernimus, declaramus ac definitive sententiamus, proposito dubio respondentes: ***Affirmative***, seu ***ad cappellanum loci*** Capannelle ***spectare usumfructum praedii de quo agitur***. Praeterea declaramus controversi praedii fructus a die contestatae litis restituendos esse cappellano, ac statuimus, eo praesertim attento quod causa agitari coepta est ante promulgatum *Iuris canonici Codicem*, expensas iudiciales utriusque instantiae

inter partes esse compensandas, excepta taxa sententiae huius a parocho S. Alexandri solvenda.

Ita pronunciamus, mandantes Ordinariis locorum et ministris Tribunalium ad quos spectat, ut exsecutioni mandent hanc nostram definitivam sententiam et adversus reluctantes procedant ad nomam SS. Canonum et praesertim tit. XVII, l. IV, *Codicis iuris canonici, de exsecutione sententiae*, iis adhibitis exsecutivis et coërcitivis mediis, quae magis opportuna et efficacia pro rerum adiunctis exstitura sint.

Romae, in sede Tribunalis S. R. Rotae, die 29 iulii 1919.

Maximus Massimi, *Ponens.*
Iulius Grazioli.
Franciscus Parrillo.

L. ✠ S.

Ex Cancellaria, 18 augusti 1919.
Sac. T. Tani, *Notarius.*

II

VICARIATUS APOSTOLICI CHANSI MERIDIONALIS

NULLITATIS MATRIMONII (MARIA-HIN - TSI-TCHENG-LIN)

Benedicto XV feliciter regnante, Pontificatus Dominationis Suae anno sexto, die 14 novembris 1919, RR. PP. DD. Ioannes Prior, Ponens, ***Aloisius Sincero et Fridericus Cattani, Auditores de Turno in Causa*** Vicariatus Apostolici Chansi Meridionalis-Nullitatis Matrimonii ***inter*** Mariam Hin, ***repraesentatam per legitimum procuratorem ex officio deputatum, Rev. Aloisium Carabini, advocatum, et*** Tsi-tcheng-lin, ***interveniente et disceptante in causa vinculi Defensore ex officio, sequentem in gradu appellationis tulerunt definitivam sententiam.***

Paganus quidam, nomine Hin-tsing-kiang, in loco Ta-li degens, Vicariatus Apostolici Chansi Meridionalis, in ditione Sinarum, egestate pressus, alteri pagano diviti filiam suam Hin, anno 1899, vendidit ut cum filio illius Tsi-tcheng-lin, trigesimum aetatis suae annum agente, in matrimonio iungeretur. Sponsi, more paganorum, caelum et terram adorando, prout ferebat consuetudo loci, anno 1900 nuptias celebrarunt, quo tempore puella Hin tredecim annorum tantummodo erat. Vix inter coniuges instaurata vita communi, perspexit puella virum suum rem matrimonialem nullatenus intelligere et rebus domesticis curandis omnino imparem esse; quare, paullo post initas

nuptias, de infelici sua sorte apud genitores suos amare conquesta est. Quarto dein anno coniugii mulier, de religione christiana a patribus Missionariis edocta, fidem amplexa est et nomen Mariae in Baptismo assumpsit: vir autem eius ethnicis superstitionibus renuntiare noluit. Fidei susceptae, proh dolor!, neophytae mores non congruebant, nam misera puella cum amasio, qui domum eius frequentabat, consuetudinem concubinariam nexuit, eiusque opera plurium filiorum mater effecta est. Neque manum movit vir eius ad adulterii crimen impediendum, nec unquam, uti fertur, de turpi uxoris amore questus est: nam adulterii iniuriam ipsi impictam et omnibus notam minime intellexisse videtur.

Elapsis aliquot annis, cum Tsi-tcheng-lin ab uxore discessisset et ipsa, ob vitam concubinariam, a Sacramentis suscipiendis arceretur, a Vicario Apostolico petiit ut matrimonium suum nullum declararetur. Res, igitur, iudicii ordine servato, a iudice delegato investigata fuit, et sententia prodiit die 6 octobris anni 1916, mulieri favorabilis, qua nullum pronuntiatum fuit matrimonium ob defectum consensus, saltem ex parte viri. Appellante autem Vinculi Defensore ad N. S. Auditorium, causa nobis in appellationis gradu dirimenda proponitur, sub dubii formula consueta: *An constet de nullitate matrimonii in casu.*

Patronus actricis, inter alia quae magis ad rem faciunt, de privilegio Paulino disserit, cui locum esse in casu contendit; attamen de hac re iudicare S. R. Rotae non competit, cum iudicium de huiusmodi fidei privilegio ad normam canonis 247, § 3 *Codicis I. C.*, ad S. Congregationem S. Officii exclusive spectet, quae « sola cognoscit ea quae, sive directe sive indirecte, in iure « et in facto, circa privilegium, uti aiunt, Paulinum, versantur ».

Neque operae pretium est immorari in capite accusationis matrimonii perpendendo ex metu mulieri a genitoribus incusso, siquidem testes nullum factum specificum allegant, quod praetensi metus probabile indicium dici posset, et ex quinque testibus de hac re interrogatis, tres se nihil scire fatentur, alii autem duo, sponsae pater fraterque, testantur eam libenter ad nuptias properasse. Ait pater: « Tempore celebrationis matrimonii ivit libenter, quia familia « sponsi erat dives et in domo paterna illo tempore non habebat ad manducandum: nesciebat etiam quod sponsus erat semifatuus ». Investigandum est, itaque, tantummodo de defectu consensus ex parte viri, qui vulgo semifatuus vocabatur.

In iure. - Mutuo partium consensu matrimonium contrahitur, ad quem requiritur libera voluntatis electio, cum praevia cognitione rationali ut in omni actu humano. Adeo essentialis est matrimonio huiusmodi consensus ex parte utriusque contrahentis, ut « nulla humana potestate suppleri valeat », prout declaravit Pius VI in Epistola ad Episcopum Agriensem diei 11 iulii 1789, et in canone 1081, § 1, *Codicis I. C.*, decernitur. Ad contractum ineundum, vero, non sufficit simpliciter usus rationis, sed necessaria est etiam discretio iudicii contractui ineundo proportionata, qua nempe natura eiusdem confuso

saltem modo intelligitur, nec non essentiales proprietates. Maturius autem iudicium prae ceteris postulat ex natura sua contractus matrimonialis, quia perpetuus est et irrescindibilis, et gravibus obligationibus onustus. Ad rem Gasparri (n. 881, ed. 1904) « Ad consensum contractualem in genere et matri-« monialem in specie necessarium esse usum rationis, qui septennio completo « adesse solet, palam est. At non sufficit usus rationis simpliciter, sed requi-« ritur discretio seu maturitas iudicii contractui proportionata, ita ut contra-« hens naturam et vim contractus intelligere possit: secus in eumdem consentire « nequit ». Hinc DD. communiter admittunt impuberes, infantiae proximos, neque civiliter neque naturaliter contractu in genere obligari. Proinde ut matrimonium valeat, utraque pars usu rationis ita pollere debet, ut quid sit matrimonium eiusdemque essentiales proprietates satis intelligere valeat, secus patet neque implicitum consensum habere posse. Sufficit autem ut haec intelligere valeat in confuso, nempe illud consortium perpetuum et exclusivum instituendum esse in ordine ad filios procreandos, quin noverit ea quae spectant ad naturam modumque generationis. Haec doctrina veteris iurisprudentiae canonicae in novo *Codice* recepta est, ubi legitur (can. 1082, § 1): « Ut matrimonialis « consensus haberi possit, necesse est ut contrahentes saltem non ignorent « matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios « procreandos ». Unde Ecclesia aetatem canonicam statuit ante quam matrimonium nec licite nec valide contrahi potest, annum nempe duodecimum pro feminis, decimum quartum pro masculis, vel, post novi *Codicis I. C.* promulgationem, decimum quartum et decimum sextum respective, ad normam can. 1067: pubertas enim ad matrimonium necessaria, iuxta unanimem sententiam Doctorum, non solum potentiam generandi includit, sed etiam discretionem seu maturitatem iudicii ad obligationes essentiales matrimonii intelligendas. Porro, qui huiusmodi discretione caret, ex iure naturae inhabilis est ad matrimonium contrahendum. Ad rem notat Wernz (*De matr.*, n. 320, ed. 1912): « Quodsi vel in uno ex contrahentibus discretio iudicii deest, ex iure naturae, « propter defectum consensus, valor matrimonii impeditur, tum in hominibus « baptizatis, tum in hominibus non baptizatis ».

Praesumitur quidem omnibus inesse huiusmodi discretionem iudicii post pubertatem adeptam; haec praesumptio, tamen, est tantummodo iuris, non iuris et de iure, et probationem in contrarium admittit. Notat Wernz (loc. cit.): « Si prior conditio de discretione iudicii vel in uno ex contrahentibus, etiam « completa aetate legitima, de facto desit, non obstante iuris positivi prae-« sumptione, secundum veritatem iuris naturalis illicitum et invalidum est « matrimonium ».

Reapse contigit aliquando post annos pubertatis exactos debitam discretionem iudicii abesse non solum in iis qui aetati impuberi proximiores sunt, ob tardiorem nimirum ingenii evolutionem, prout in casu puellae tredecim annorum in una *Ventimilien.* a S. C. Concilii, die 10 maii 1888, decisa, sed etiam in illis qui ad provectiorem aetatem pervenerint, ob defectum conge-

nitum vel ex morbo vel ex infortunio contractum. Regula simplex ad omnes casus diudicandos dari nequit, nec certe approbari potest regula a Sanchesio indicata (lib. I, disp. 9, n. 5), quod nempe satis est ut contrahens « delibe- « rationem sufficientem habeat ad lethaliter delinquendum », cum ad lethaliter delinquendum sufficiat simpliciter usus rationis, dum, ut supra retulimus, maturius iudicium requirunt Doctores ad contractum matrimonialem faciendum. Imo ipse Divus Thomas id requirit pro contractu sponsalium, ac proinde a fortiori requiri debet pro graviori et irrescindibili contractu matrimoniali. Scribit in IV, dist. 27, qu. 2, art. 2, ad II: « Ad peccandum mortaliter suf- « ficit etiam consensus praesens, sed in sponsalibus est consensus in futurum: « maior autem rationis discretio requiritur ad providendum in futurum, quam « ad consentiendum in unum praesentem actum, et ideo ante potest homo « peccare mortaliter, quam possit se obligare ad aliquid futurum ». Videndum est potius, ubi de matrimonio iam inito est quaestio, quomodo contrahens, qui fatuitate accusatur, in quotidiana vitae consuetudine ante matrimonium se gesserit, et praesertim an essentialia matrimonii iura et obligationes confuse saltem in eodem ineundo intellexerit.

In facto. - Agitur in casu de matrimonio inter infideles, de contractu naturali nimirum, ad quem sufficit consensus partium quocumque modo expressus. Ritus matrimonialis paganus in regione Chansi vigens ita a Iudice Delegato describitur: « Sponsa sedens in gestatoria nuptiali cum pompa ducitur « in domum sponsi, ubi ambo, sponsus et sponsa, in atrio praeparato, adstante « familia et adiuvantibus duobus vel pluribus caeremoniariis, debent ter facere « prosternationes in honorem caeli et terrae ». Omnes testes qui de hac re loquuntur, praeter ipsam actricem, referunt utrumque coniugem huiusmodi caeremonias rite implevisse. Quod igitur ad consensus manifestationem externam attinet, etiam ex parte viri nullum dubium esse potest; testimonium actricis contrarium eliditur a depositionibus plurium aliorum testium, qui fide digni a Iudice instructore proclamantur.

Reus conventus, Tsi-tcheng-lin, eo tempore trigesimum aetatis suae annum agebat, ideoque iure praesumitur eum naturam contractus initi intellexisse. Attamen haec praesumptio iuris cedere debet veritati a testibus manifestatae, qui narrant eum in rebus vitae quotidianae, et in iis praesertim quae ad naturam et proprietates essentiales matrimonii referuntur, fere omnino discretione rationis carere, ita ut clare concludi debeat eum naturam matrimonialis contractus non intellexisse. Ita testantur de modo quo se gerebat in cursu ordinario vitae domesticae; ait Petrus Tchang: « Ipse non scit colere agros, emere « res quotidianas. ... Non curat de rebus domesticis, non potest molere frumen- « tum, non scit discernere res proprias et res alienorum ». Testis Liou-Chou: « Nescit colere agros; scit emere res parvas, sed nescit quot valent; scit solum- « modo numerare usque ad decem; nescit tractare de pretio.... Non loquitur « clare et distincte ». Pater sponsae testatur: « Nescit curare agros, nec potest

« imperare alios ut curent agros illo vel illo modo; cognoscit propria utensi-
« lia, ex seipso non potest ab alio commendare aliquid. Quando uxor eius
« dicit illi, quod debet commendare illud vel illud, tunc potest. Non potest
« curare de rebus domesticis. Non potest emere res ordinarias; nescit valo-
« rem; non potest computare; nescit quot habet digitos » Antonius Heou:
« Non potest curare de rebus domesticis. Non potest computare. Nihil scit ».

Similiter deponunt Caecilia Liou et Agatha Hin, actricis mater. Prima enim addit: « Quando uxor non curat de ipso, nec ipse curat de vestimentis:
« una vice braccae erant nimis laceratae, ipse nec erubescebat, nec curabat de
« hoc: uxor dicebat illi mutare illam vestem, sed nolebat »; secunda: « Ipse
« adhuc nescit quod debeat se vestire; solummodo imperante uxore induit
« vestes ». Et pater sponsae: « Instigante alio, vel quando alius modo impera-
« tivo dicit ei aliquid, tunc facit; quando modo rogantis, tunc dicit: " Non „ ».

Solus frater sponsae ab aliis testibus dissentit, quamvis, et ipse reum conventum « semifatuum » vocet. At iste testis suspectus haberi debet, ut notat Iudex Instructor, quia maxime opponitur declarationi nullitatis matrimonii, cum iuxta mores ethnicos, famae suae familiae valde noceret si soror, dissoluto primo matrimonio, ad aliud cum amasio confugeret. Imo pater ipsius testatus est eum habere intentionem « interficiendi et sororem et amasium « illum propter diffamationem familiae suae ».

Testimonium fratris actricis, itaque, vim non minuit concordi depositioni aliorum testium, quae huc tandem redit, quod vir Tsit-cheng-lin ea fere omnia in vita quotidiana recurrentia nec intelligit nec a seipso facere potest, quae nedum puberes eiusdem conditionis et loci spontanee capiunt et facile operantur, sed et pueri vix ab aetate infantili egressi. Quod autem agit, non lumine rationis duce operari videtur, sed huc illucque, aliis instigantibus, se impelli sinit. Nil mirum, itaque, si iudex primi gradus censuerit quod operam perdere esset illum ad testandum vocare. Vinculi Defensor reapse eum domi invisit, sed pluribus interrogationibus ab ipso factis Tsi-tcheng-lin nihil respondit, et quamvis cognoverit quo anno natus fuit, aetatem suam ignorabat. Pater Missionarius, denique, qui illum a tertio anno coniugii, ab anno nempe 1902, cognoverat, sub iuramento testatur: « Ab illo tempore numquam
« dedit mihi responsum rectum ad qualemcumque interrogationem.... In
« quantum cognosco eum, quoad intellectum non potest cum puero septem
« annorum comparari ». Omnes quidem testes referunt eum a pueritia, a quinto vel sexto vel decimo anno aetatis suae, ob mentis infirmitatem, « semifatuum » vulgo nuncupatum fuisse.

Graviora autem sunt quae narrant testes de carentia iudicii ipsius respectu eorum quae speciatim ad matrimonium attinent. Ita quinque testes opinantur eum non intellexisse significationem ritus matrimonialis, quem, uti aiunt, aliis instigantibus tantummodo complere potuit.

Testantur aliqui eum ignorare vincula necessitudinis, omnibus generatim nota, quae immediate oriuntur ex matrimonio contracto, sive ipsum inter

et patrem matremque sponsae, sive inter ipsum et uxorem suam. Ita testatur pater sponsae: « Iuxta mores chinicos gener post matrimonium contractum « debet adire domum paternam sponsae ad salutandum parentes sponsae: « quod tamen semifatuus non fecit. Nec unquam cognovit patrem uxoris ut « suum socrum ». Quod confirmat ipsa sponsae mater. Pater etiam testatur: « Nescit illam esse uxorem suam. Quando alii dicunt ei: " Illa est uxor tua „ », « ipse repetit: " Ah! Ah! uxor mea „ ». Similia referunt mater sponsae et Caecilia Liou. Neque intellexit se, vi matrimonii iniți, ius exclusivum habere corpore uxoris utendi ad prolem generandam: quinque enim testes, ex septem de hac re interrogatis, deponunt eum numquam amasium uxoris impedisse quominus ad eam cum intentione peccandi libere accederet, licet vulgo notus erat concubinatus, ex quo duo saltem filii procreati sunt; nec umquam contra gravem adulterii iniuriam fuisse protestatum. Testis sextus de re interrogatus se nescire respondet.

Solus frater sponsae partim contradicit, et memorat maritum unica vice protestatum fuisse: « Una vice semifatuus increpavit amasium et sororem « meam. Soror defendebat amasium: tunc semifatuus verberabat sororem meam; « postea perveni, amasius statim abiit et impedivi semifatuum verberare soro- « rem meam. Solummodo scio quod illa unica vice protestavit ». Non clare eruitur ex hoc testimonio increpationem semifatui ob turpem alterius viri familiaritatem cum uxore sua fuisse factam, nam frater sponsae, iuxta eius depositionem, diverbio quo maritus increpavit et uxor defendebat amasium, non adstitit, sed tantummodo « postea pervenit », dum scilicet Tsi-tcheng-lin sororem suam verberabat. Attamen, etsi factum a teste narratum reapse contigisset, parum minuit valorem depositionis aliorum quinque testium: nam nexus concubinarius plures annos durabat, lippis et tonsuribus notus erat et ex illo quatuor, ut aiunt aliqui, vel duo saltem, ut ipse adversus testis admittit, filii procreati sunt. Videbat ipse maritus, labentibus annis, adulterini commercii eadem indicia, quae neminem latebant: unde, si semel tantummodo ad iustam iram motus fuerit, concludendum est eum iniuriam gravem sibi adsidue illatam ignorasse: huiusmodi autem tam diuturna et crassa ignorantia, persistentibus signis adulterii evidentibus, carentiae discretionis iudicii ad rem sexualem intelligendam tribuenda est.

Quinimmo narrat testis de visu, Antonius Heou, virum Tsit-tcheng-lin adfuisse quando alius semifatuus adulterium cum eius uxore patrare conatus est, sed quid agebatur non intellexisse. Id etiam confirmant testes ex auditu, Antonius Liou, Ant. Suen, pater sponsae, Caecilia Liou et Petrus Tchang.

Tandem interrogati testes an vir capax fuerit commercium carnale cum uxore habendi, respondent pater sponsae Ant. Liou et Caecilia Liou eum ex seipso incapacem fuisse, et rem matrimonialem non intelligere, et tantummodo ab uxore tentatum vel ab aliis edoctum debitum coniugale reddere potuisse. Imo testes aliqui audent asserere eum differentiam virum inter et mulierem nescire. Ita Antonius Liou: « Numquam audivi quod in iuventute vel postea

« habuit connexionem cum mulieribus. Non discernit inter virum et mulierem. « sed erga omnes aeque se gerit ». Et pater sponsae: « Non potest discernere « mulieres a viris, nec umquam illos alloquitur verbis scurrilibus ».

Iamvero haec omnia clare demonstrant virum Tsi-cheng-lin, tempore matrimonii et postea requisita discretione iudicii contractui matrimoniali proportionata caruisse, seu naturam illius et proprietates essentiales ignoravisse, ita ut matrimonium valide inire non posset.

Quibus omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Auditores de turno, pro tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, decernimus, declaramus et definitive sententiamus, ad propositum dubium respondentes: *Affirmative,* seu *constare de nullitate matrimonii in casu.*

Ita pronunciamus, mandantes Ordinariis locorum et ministris tribunalium ad quos spectat, ut exsecutioni mandet hanc nostram definitivam sententiam, et adversus reluctantes procedant ad normam Ss. Canonum et praesertim cap. 3, sess. 25, Conc. Trid., iis adhibitis exsecutivis et coërcitivis mediis, quae magis opportuna et efficacia pro rerum adiunctis exstitura sint.

Romae, in sede Tribunalis S. R. Rotae, die 14 novembris 1919.

Ioannes Prior, *Ponens.*
Aloisius Sincero.
Fridericus Cattani Amadori.

L. ✠ S.

Ex Cancellaria, 29 novembris 1919.

Sac. T. Tani, Notarius.

III

ALEXANDRINA

IURISPATRONATUS

Benedicto Pp. XV feliciter regnante, Pontificatus Dominationis Suae anno sexto, die 14 novembris 1919, RR. PP. DD. Petrus Rossetti, Ponens, *Ioannes Prior et Maximus Massimi, Auditores de turno, in causa* Alexandrina – Iurispatronatus, *inter* Carolam Laurentii Mignone, Aloisiam Buzzi Langhi, *earumque respective filios ac nepotes,* Iosephum, Ricardum *et* Franciscum Mignone, *appellantes, repraesentatos per legitimum procuratorem Angelum D'Alessandri, advocatum, et* Aristidem Stortiglione, *appellatum, repraesentatum per legitimum procuratorem Hadrianum Aloisi-Masella, advocatum, in gradu appellationis sequentem tulerunt definitivam sententiam.*

In Alexandrina Cathedrali Ecclesia Rev. D. Nicolaus Stortiglione, vir nobilis et canonicus, testamento diei 25 septembris 1476, fundavit, et de suis redditibus dotavit duas capellanias, iurepatronatus activo et passivo parentelae suae reservato. Ex utraque capellania, per decretum diei 29 augusti 1583 editum, a R. P. Gualberio Grotto fuit erectus canonicatus sub titulo Beatae Mariae Virginis, vulgo *della Consolata*. Ad capellanias primum, ac deinde ad canonicatum, praesentarunt semper, qui a fundatore fuerunt vocati, patroni: sed, anno 1767, cum dominus Hieronymus Stortiglione ex hac vita migrasset, et aliunde nemo alius agnosceretur, qui esset de Stortilionum parentela, haec veluti extincta fuit retenta, et tunc primum iuspatronatus exerceri coepit ab illius filiabus, earumque descendentibus.

Anno 1911, per obitum sacerdotis Ioannis Baptistae Barella, vacavit canonicatus praefatus; et tunc duae praesentationes factae fuerunt ad illum: una ex parte, Carola Laurentii Mignone et Aloisia Buzzi Langhi, sorores, earumque respective filii ac nepotes, Ioseph, Richardus et Franciscus Mignone, tempore utili, praesentarunt sacerdotem Dominicum Olivero; ex altera, Aristides Stortiglione, e Fossanensi Civitate, ratus, sibi iuspatronatus competere, sacerdotem Pium Ratti praesentavit. Inde orta quaestio an illis vel huic potius iuspatronatus esset adscribendum, et consequenter an prima vel altera potius praesentatio esset admittenda atque probanda.

Quaestio haec primum perpensa a Commissione Dioecesana, deinde a S. Congregatione Concilii, demum, de mandato Summi Pontificis, ad H. S. O. delata, per sententiam Rotalem diei 14 ianuarii 1914 favore Aristidis fuit resoluta, et praesentatio ab eo facta approbata. Ab hac sententia qui sunt ex adversa parte rite appellarunt, et in hodierno turno rotali causa definienda proponitur sub

consueta formula dubii: *An sententia rotalis diei 14 ianuarii 1914 confirmanda sit vel infirmanda in casu.*

In iure. - Compertum est in iure, quaestiones de iurispatronatus natura ad tramites legum fundationis esse perpendendas. Fundatori enim ius est pro lubitu suo iurispatronatus statuendi qualitates; ita ut ipsi fundatori liceat, in limine erectionis, seu fundationis, adiicere quascumque qualitates, conditiones et leges sibi benevisas, etiam iuri communi contrarias, dummodo hae sint possibiles, honestae et ab Episcopo approbatae (cap. II, *De Praeb. et Dignit.;* cap. 23, *De iurepatr.;* De Fargua, *Commentaria in singul. canon. de iurepatron,* pars. II, can. 1, 2, cas. V, n. 3, tom. II, Romae, 1716, p. 8). Posita possibilitate et honestate conditionum, parum refert an sint iuri communi conformes, vel eidem adversentur (Card. De Luca, *De Benef.,* disc. 95, n. 10; Fagnanus, cap. VII, tit. 6, lib. I, n. 72; Rota, p. II, 2 dec. 194, n. 1, in *Granaten. - Cappellaniae,* 12 ianuarii 1606; S. Congregatio Concilii, in *Nepesina,* relata a Fagnano). Ideo, quando de iurepatronatus est quaestio, scire interest quid voluerit fundator quidque reapse statuerit.

Iuspatronatus familiare cum gentilitio non debet confundi; illud enim fundatoris agnatos tantum, hoc etiam collaterales complectitur: « Iuspatro-« natus *familiare* dicitur illud, quod pro una, seu pluribus familiis, vel agna-« tionibus, reservatum est, *exclusis cognatis; gentilitium* vero est illud, quod « pro uno, seu pluribus personarum generibus, est reservatum, *nulla data agna-« tionis vel cognationis discretione* » (De Luca, *De iurepatr. Summa,* n. 29; disc, 60, n. 30; cf. Berardi, *Comment. in Ius eccles. univ.,* vol. I, dissert. IV, cap. II). Quare Pitonius (*De controver. Patron.,* alleg. 37, n. 10, tom. I, pag. 187) ait: « Hoc iuspatronatus gentilitium consistit in duplici specie: una scilicet « *stricto,* et altera *largo* modo sumpta. Prima autem species praedicatur in « iurepatronatus familiari et agnatitio, ubi nempe vocati fuerunt agnati de « domo, familia, seu casata; quo casu non sufficit esse de sanguine, qui veri-« ficatur tam per agnationem quam per cognationem, sed necessarium est « habere sanguinem agnatitium et cognomen domus, seu familiae; altera vero « species praedicatur in iure patronatus simpliciter gentilitio, ubi nempe vocati « fuerunt descendentes, posteri, coniuncti, consanguinei, parentes, seu proxi-« miores; quo casu non requiritur sanguis agnatitius, sed comprehenduntur « omnes, sive per agnationem sive per cognationem, descendentes, includendo « foeminas et masculos ab eis provenientes ». Ubi est notandum, familiam sumi posse dupliciter; est enim *effectiva* vel *contentiva.* Illa comprehendit agnatos tantum descendentes a testatore, vel ab eo, quem ipse talis familiae caput, seu stipitem, constituit; haec comprehendit omnes descendentes ab agnatis transversalibus (De Luca, *De fideicommissis,* disc. 50, n. 3; disc. 53, n. 13; *Summa,* n. 145 et alibi).

Statuere particularibus in casibus an familiare sit iuspatronatus vel gentilitium, an vocati sint qui de familia effectiva sunt vel contentiva, quaestio

est nudi facti, quae generalem regulam non admittit, quaeque prudenti iudicis arbitrio, perpensis omnibus perpendendis, definienda relinquitur ad tramites legum fundationis (Pitonius, alleg. 42, n. 5, *De controv. Patron.*; De Luca, *De iurepatr.*, disc. 10, n. 78, *De fideicom.*, disc. 50, n. 7).

Iamvero Nicolaus Stortiglione fundator, ut ex praedicto testamento patet, patronos vocavit « Dominum Philippum Stortiglione et Dominum Ruffinum eius « fratrem ... ac eos et quemlibet eorum posteros et descendentes, ac descen- « dentium descendentes usque in infinitum, *dummodo descendant ac procedant « ex legitima masculina linea* ». In hipothesi autem praevisae extinctionis huius masculinae lineae, *ipsis deficientibus, quod absit,* patronos voluit « cae- « teros de parentela ipsorum de Stortiglionibus *descendentes ut supra* ». Fundator ergo in casu voluit statuere iuspatronatum stricte familiare agnatitium; ea tamen lege ut primo loco vocati ii essent, qui familiam effectivam Philippi et Ruffini fratrum constituerent, ex legitima masculina linea descendentes; hisque deficientibus, secundo vocati ii succederent qui *ad familiam contentivam* eorumdem pertinerent, foeminis exclusis; ii nempe omnes qui pertinerent *ad agnationem Stortiglioneam fundatoris,* utpote descendentes, ut supra, ex linea masculina.

Non solum sensus huiusmodi verborum: « descendentes ut supra », ex contextu depromitur, sed etiam firmiter comprobatur ex eo, quod fundator, quoad secundo loco vocatos, patronos vocaverit eos, qui essent de parentela Stortilionum; quando enim fundator ad iuspatronatum parentelam vocat *per cognomen*, lineam *agnatitiam exclusive* censetur voluisse vocare (De Luca, *De iurepatr.* disc. 26, n. 8; Pitonius, *De controv. Patron.*, alleg. 100, n. 129; Rota, in *Cingulana-Testamenti,* 23 maii 1818; dec. XV, num. 24, par. VII). Hoc idem confirmat etiam saecularis observantia, quae interpretationum regina ab omnibus merito retinetur, et cui quam maxime, in antiquis praeser tim interpretationibus, deferendum est (De Luca, *De iurispatr.*, disc. 60, n. 9). Constat enim ex *Actis Curiae Episcopalis Alexandrinae* (vol. XIII, pag. 522) constanter et absque ulla dubitatione, deficientibus masculis descendentium a Philippo et Ruffino, seu anno 1701 extincta familia *effectiva* primo vocatorum, iuspatronatum activum exercuisse masculos dumtaxat agnatos, seu masculos de familia *contentiva* fundatoris, foeminis exclusis (cfr. *Summar. addit.* c. Sincero, pag. 40 et sqq.; *Conclusiones Commissionis Episcopalis,* pag. 3-4), Dumtaxat anno 1767, defuncto Hieronymo Stortiglione, qui ultimus de familia *contentiva* fuit retentus, ad iuspatronatum fuerunt admissae tres eiusdem Hieronymi filiae, earumque descendentes usque ad praesens; sed non sine protestatione ex parte Curiae Ecclesiasticae Alexandrinae; non enim Advocati Fiscales una tantum vice, eumdem sensum dictorum verborum retinentes, ius agnatorum exclusivum sartum tectumque voluerunt: « Ex dictis « colligimus - ait Advocatus Fiscalis De Stephani - D. fundatorem de sola « agnatorum vocatione cogitasse; quod quidem clarius demonstratur ex substi- « tutione patronorum, iis deficientibus, quos primum designavit. Hoc adeo « verum est, ut si alii superessent ex dicta familia, *licet a Ruffino et Philippo*

« *non dependentes,* in patronatu Dñae Mariannae succederent » (*Acta Curiae Episc. Alex.*, vol. XCVII, pag. 263). Et Advocatus Fiscalis Ansaldi in sua disceptatione scripsit: « Hinc si in morte Dñae Mariannae, seu, verius, eiusdem « patris Hieronymi, superfuisset aliquis masculus e familia Stortiglione, ad « hunc, non ad Dñam Mariannam, ius spectasset nominandi, quia, deficientibus « masculis primo vocatis, ius, ex fundatione, transibat ad alios de Stortilionibus » (*Acta Cur. Episc. Alex.*, vol. CV, pag. 58).

Aliunde huic interpretationi verborum: « descendentes ut supra », nullimode obstat vocabulum *parentela* in testamento adhibitum, quod de sui natura latius patet quam *familia,* et *cognatos* comprehendit aeque ac *agnatos* (De Luca, *De iurepatr.*, disc. 26, n. 7). Nam, sicut hic idem auctor advertit (*De praenim.* disc. 18, n. 17): « neque dici potest, verbum, *parentela,* omnino uni« vocum et pernecesse significans omnes coniunctos, quoniam ex coniecturata, « seu alias probata voluntate disponentis, *cui omnia verba semper cedunt,* « restringi potest *ad solos agnatos* » (cfr. etiam *De iurepatr.*, disc. 27, n. 8). Et recte: substantia enim veritatis, cuicumque verborum formulae vel sensui, in huiusmodi voluntatis quaestionibus, semper et sine dubio praevalet (De Luca, *De testam,* disc. 21, n. 7; *De fideicom.*, disc. 33, n. 8; disc. 53, n. 20; disc. 58, n. 6; disc, 141, n. 11). Quae vero in casu fuerit testatoris voluntas liquido apparet ex dictis: nedum primo, sed etiam secundo loco vocatos, voluit *agnatos,* exclusis foeminis.

Fallitur ergo patronus appellantium, qui verba « descendentes ut supra » referri autumavit ad lineam Philippi et Ruffini, ita ut, deficientibus masculis ab illis descendentibus, foeminae succederent, quae ab illis haberent originem in eorumdem linea comprehensae. Hac hypothesi admissa, verba praefata inutilia prorsus evasissent; pronomen enim *ipsorum* parentelae adiunctum: « de « parentela ipsorum de Stortilionibus », ad sanguinis coniunctionem indicandam adhibitum, sufficiens est quin ad hoc verba illa adderentur. Quae verba, ut supra dictum est, comprehensionem vocabuli *parentela* circumscribunt ad solos descendentes ex agnatis collateralibus ipsorum de Stortilionibus, idest Philippi et Ruffini, ideoque ad istorum familiam *contentivam* tantum. Inepte quoque idem patronus asseruit, hoc sensu dictorum verborum semel admisso, foeminis a Philippo et Ruffino descendentibus, iniuriam irrogari; cum enim fundatori sit plena facultas eas leges statuendi, quas ipse maluerit, attenta in casu fundatione iurispatronatus familiaris agnatitii, ius nullum mulierum ab illis descendentium violatur, ut de irrogata sibi iniuria conqueri possint.

Quod si agnati omnes deficiant, disputatur an iuspatronatus quoque cesset, vel fiat haereditarium et ad haeredes ultimi vocati transeat. Qua in re fundationis est inspicienda natura. Si enim fundator agnatos *taxative* vocavit, ita ut ad eos *tantum* pertineat iuspatronatus, his deficientibus, extinguitur, non enim exsistit amplius agnatio vocata: si autem *simpliciter,* seu demonstrative vocavit, his deficientibus, ad haeredes, etiam extraneos, transit ex provisione legis, cui non adversatur provisio hominis. (Fagnanus, in cap. I, lib. III, *De*

patron, n. 23, 24, 35; Viviani, *Praxis iurispatr.,* lib. IV, cap. II, n. 14, 15; Pitonius, *De controv. Patron.,* alleg. 11, n. 4; *Discept. Eccles.,* disc. 33; De Luca, *De iurepatr.,* disc. 60, n. 28; Rota, in *Cremonensi - Iurisp.,* dec. 385, 21 nov. 1578, c. Robus Nerio, et novissime in *Alexandrina - Iurispatr.,* 15 martii 1909, c. Sebastianelli). In casu quaestio haec est prorsus inutilis si agnati de familia Stortilionum adhuc exsistant; ideo una est quaestio solvenda, et videndum an Aristides Stortiglione sit de familia agnatitia, saltem *contentiva,* ipsorum Stortilionum, idest Philippi et Ruffini, de qua loquitur testamentum Dñi Nicolai.

In facto. - Iamvero, actis perspectis, constat, Aristidem Stortiglione esse revera de parentela fundatoris, ipse enim per personas masculini sexus ab Augustino Stortiglione descendit, qui anno 1605 in civitate Fossani vivebat, quique de nobili familia erat Nicolai fundatoris. Enimvero Aristidis pater fuit Ioseph Ioachim (*fides nativitatis, 1 ianuarii 1864*), qui ortum habuit a Felice (*fides suscepti baptismi diei 26 iulii 1813*), cuius pater fuit Ioseph Ioannes Baptista (*fides electionis eius ad officium vulgo Ricevitore, diei 14 septembris 1798*), genitus a Iuvenale (*Testam., 1748-51; et mandatum procuratoris diei 19 novembris 1796*), qui genitorem habuit Ioannem Augustinum (*Testam. cit.*); hic autem genitus fuit a Ioanne Sebastiano (*fides suscepti baptismi, anno 1664*), filio Augustini (*fides suscepti baptismi, diei 3 decembris 1631*). Ergo ab Augustino Stortiglione per masculinam lineam descendit Aristides, eiusque absque dubio retinendus est agnatus.

Quam conclusionem ultro libenterque receperunt tres etiam periti, scientia, in re de qua agitur, et prudentia praestantes, nempe DD. Marianus Ugolini, Angelus Melampo, et Aemilius Ranuzzi; hi enim, a primis iudicibus legitime requisiti: « se dai documenti in causa risulta, che il cap. Aristide Stortiglione « appartenga alla nobile parentela della famiglia Stortiglione di Alessandria, fondatrice del Beneficio », quaestionem, quae cum altera nexum habet, de qua infra dicetur, dividentes, scripserunt: « Passiamo a dimostrare la nostra « quarta ed ultima affermazione. Dai documenti si può facilmente rilevare « che Aristide Stortiglione discende da Agostino », a quo incipiendo arborem genealogicam contexuerunt et concluserunt: « Il cap. Aristide Stortiglione « discende adunque da Agostino, come dovevamo dimostrare. - Perciò alla « seconda domanda delle SS. LL. Revme: " Se dai documenti in causa „, etc., « dobbiamo rispondere *affermativamente* ».

Huic conclusioni observatio non nocet, quam D. Vincentius Federici, in Romana Universitate Professor, in iudicio appellationis ceu peritior adlectus, in suo voto exposuit, cum affirmavit arborem genaelogicam, a praedictis peritis prae oculis habitam, ab illa discrepare, quae fuit confecta ab autore Canefri, cuius competentem auctoritatem hac in re vel ipsi periti agnoverunt; de Augustino enim et de eius adscendentibus vel descendentibus in ista nulla fit mentio, et ideo conclusio ab illa deducta iuridico caret fundamento. Nam, primo, minuta

in publico municipali Archivio Alexandriae asservata, quae originem continet arboris genealogicae impugnatae, et de qua sermo infra redibit, est documentum originale, facto, de quo agitur, coaevum, ac proinde praevalere debet documento temporis posterioris, Canefri auctore, confecti. Sed insuper arbor genealogica ab isto auctore confecta nec mentionem facit Ruffini Stortiglione, fratris ipsius fundatoris; et ideo, veluti numeris omnibus absolnta, non potest retineri, ut ab ea valor arboris genealogicae impugnatae debeat metiri atque determinari. Quibus accedit D. Canefri arborem genealogicam texuisse nobilium Alexandriae degentium; sed familia Stortilionum, ad quam pertinebat Augustinus, inde a saeculo decimo sexto in civitate Fossani, Pedemontanae regionis, domicilium posuerat. Nil ergo mirum si D. Canefri in sua arbore genealogica de ea mentionem non fecit. Caeterum opus a Canefri confectum rite suspectum retinetur. Nil ergo inde deducitur, quod priorum peritorum conclusionem infirmet, quae ideo sarta tectaque manet.

Iamvero Aristides sicut originem, ita et nobilitatem repetit ab Augustino Stortiglione. Ad hoc fidem in Actis deposuit a Municipio Alexandrino sub die 28 septembris 1605, Augustino datam, ex qua deducere voluit, hunc fuisse de Stortilionum familia et fundatoris agnatum. Sed in dubio an huiusmodi deductio vere esset probanda, et ad effectum, de quo agitur, in iudicio recipienda, primi iudices periti viri hac super re votum exquisierunt quaerentes: « Quale valore storico ha il documento del 28 settembre 1605 per provare che « Agostino Stortiglione, figlio di Giovanni Alberto, appartiene alla parentela « della nobile famiglia Stortiglione di Alessandria, fondatrice del beneficio? ». Cui quaestioni tres memorati periti responderunt: « Il valore storico, che pos- « siamo attribuire all'atto del 1605, come testimonianza del fatto che attesta, « è di una attendibilità indiscutibile. E i principi generali, cui specialmente « si appoggia questa attendibilità, sono dimostrati dalla critica storica. Pos- « siamo quindi con animo tranquillo ritenere, che veramente dai documenti « risulta, come avevamo affermato, che Agostino appartiene alla nobile famiglia « Stortiglione di Alessandria, fondatrice del beneficio ». Inde orta appellata sententia Aristidi favorabilis. Sed in gradu appellationis peritioris fuit exquisitum et concessum novum examen Actorum, cum consequenti iudicio: ad hoc professor Vincentius Federici fuit electus, qui contrarium omnino iudicium emisit. Hac posita opinionum peritorum discrepantia, videndum est quaenam sit sententia retinenda. Omnibus rite perpensis, RR. PP. Auditores, peritioris sententia posthabita, priorum peritorum voto adhaeserunt, sequentibus moti rationum momentis.

Attento nostro iure (lib. II *Decret.*, tit. XXII, *de fid. instr.*), instrumentum, prout hic de eo sermo est, dici potest quaelibet scriptura, ad alicuius rei assertionem vel probationem facta. Horum instrumentorum alia sunt ***publica,*** quae faciunt plenam probationem de eo, quod dispositive continent, et hoc tandiu donec contrarium probetur (ut DD. docent, et colligitur, ex cap. I et II h. t., et ex L. 15 *Cod.*, h. t.); alia *privata.* Instrumentum publicum dicitur illa

scriptura, quae publica auctoritate, sive a publica persona, qualis censetur esse notarius, legitime ac cum debitis solemnitatibus confecta est; vel, si a publica persona confecta non est, *quoad effectum tamen probandi* publica instrumenta *dicuntur scripturae illae, quae ex archivio publico, sive ex Cancellaria, extrahuntur,* dummodo in eis defectus nullus, fraudis suspicionem generans, appareat, et ob hoc authenticae dici possint (Pirhing, lib. II, tit. XXII, n. 1-33; Reiffenstuel, ibidem n. 141-157; Ferraris, B. C. § V., v. *Scripturae,* n. 14; Scaccia, *De iudic.,* lib. II, cap. 11, n. 756-757; De Luca, *De iud.,* disc. 28, n. 23).

Porro documentum diei 28 septembris 1605 veluti instrumentum publicum debet retineri. Augustinus Stortiglione enim, e civitate Fossani, in partibus Pedemontanis, ab Alexandrini Municipii Rectoribus fidem sibi relaxari petivit: « Desidera Agostino Stortiglione, figlio di Gio. Alberto, havere fede dalle « SS. VV. dell'arma et insegne, che sogliono portare la famiglia dei Storti- « glioni di questa città, conforme all'incluso tenore; pertanto supplica le « SS. VV. che siano servite concedergli detta fede conforme all'incluso tenore « et così spera ». Petitioni huiusmodi minuta erat adnexa fidei relaxandae, quae sic scripta legitur: « Attestamur Nos Prior et Deputati ad regimen civi- « tatis Alexandriae, ac etiam nos infrascripti de familia Nobilium de Storti- « lionis dictae civitatis, sicuti a tempore, cuius non est memoria in contra- « rium, et citra semper familia ipsa de Stortilionis, ut ex antiquis et nobilibus « familiis dictae civitatis et originariis eiusdem, admissa fuit ad regimen « eiusdem civitatis tam in munere Consiliariorum, tam in numero Consilii Gene- « ralis, quam Dominorum duodecim Deputatorum ad provisionem publicam, « et qui de familia ut supra insignia et arma consueverunt gestare in modum « inferius describendum, videlicet: ex parte superiori coloris caelestis, seu tur- « chini, serram repraesentans, ut vulgo dicitur *una sega,* dentibus quinque « comprehensa, et a parte inferiori album campum efficiens dentes quatuor « cum galea vulgo appellata: *il cimiero,* cum rostro ciconiae a capite usque « ad pectus candidi coloris et inscriptione in his verbis: " Non voce colitur „. « Quibus insigniis in Actis publicis, Ecclesiis, in Funeribus, et in domibus « privatis uti semper consueverunt, quemadmodum aliae familiae nobiles « dictae civitatis suis armis utuntur et prout ex infrascripta forma scutisque « videlicet. Quodque de eadem familia fuerunt et sunt nob. q. Augustinus Stor- « tilionus, quondam Alberti, et successe Ioh. Albertus d. q. d.; Augustini filius « nunc et a quampluribus annis citra habitans in partibus Pedemontanis in « quorum fidem praesentes fieri sigillique nostri, quo in similibus utimur, « impressione muniri et per infrascriptum notarium et Cancellarium nostrum « subscribi iussimus.

« Datum in palatio praefatae civitatis Alexandriae, die 28 septembris, anno « Domini 1605 ».

Mandato huic paruit Notarius, qui et Augustini petitionem et Municipalium Deputatorum dispositionem actu formali ita scripto consignavit: « 1605.

« a dì 28 settembre. - Letta... li Signori Prior et Deputati visto il suddetto « memoriale con la fede del supplicante richiesta, et informati de la verità « del contenuto in detta fede. che qui annessa si lascia et a detti signori letta, « hanno ordinato che in nome della città se gli faccia la detta fede con l'anno- « tazione o sii descrittione dell'arma in esso posta (Agostino Stortilione) Bapta « Ottellus Cancellarius subscripsit ».

In Alexandriae ergo Archivio Municipali exsistit documentum authenticum; quod constat: *a*) petitione Augustini Stortiglione; *b*) minuta adnexa fidei a Municipio oratori relaxandae; *c*) Notarii seu Cancellarii rogitu; quae tria simul sumpta atque unita quid unum constituunt, et merito ceu instrumentum publicum retinentur, quod plenam fidem facit tam in iudicio quam extra. Nam « Instrumentum... accipitur... stricte, specialiter, et proprie pro qualibet scri- « ptura, quae fidem rei, quam confirmat, iudici facit... sive contineat privile- « gium, sive contractum, sive dispositionem ultimam, sive aliquid aliud; nam « super quavis materia instrumentum fieri potest, quo sensu *quaelibet scri- « ptura ad alicuius rei assertionem seu probationem facta,* INSTRUMENTUM « *appellatur*... et haec est acceptio instrumenti propria huius tituli » (Pirhing, lib. II, tit. 22, n. 1).

Quod si minuta haec, in hypothesi data, seorsim velit considerari, eadem est retinenda conclusio; cum enim in publico conservaretur Archivio, quoad vim probandi, habetur ceu publicum instrumentum. Pirhing (loc. cit., n. 1) ad rem dicit: « Addi potest quintus casus, in quo scriptura *privata* plene « probet, etiam sine alio adminiculo, nempe si producatur ex Cancellaria, vel « Archivio publico, in quo solum asservari solent scripturae authenticae; non « quod talis scriptura, *secundum se, publica* sit, prout ea, quae per publicum « Notarium confecta est, sed quia *vim habet publici instrumenti,* tum ratione « loci, quia huiusmodi scripta, seu litterae reconditae sunt in Archivio Curiae, « tum ratione personae quia per publicum et iuratum Officialem, seu ministrum, « sunt registratae, cui ex officio incumbit, ut nonnisi scripta, seu litterae, quae « fidem merentur, inter scripturas Archivii reponantur, de quibus fit mentio « in Auth. " Ad hoc „ » in fine. Hoc idem docet Reiffenstuel (loc. cit., n. 151) qui quaestioni propositae: « Quibus modis scripturae privatae authentizen- « tur, ita ut plenam fidem faciant », respondet: « 5) istud ampliatur ad « aliam scripturam privatam quando reperta est fideliter custodita in Archivio « publico, hoc est in loco, ubi solent exponi publicae scripturae. Talis enim « scriptura, sine aliqua subscriptione partium, et sine testibus, plene probat « ratione loci in quo authoritative asservata et reperta est, prout desnmi- « tur », etc. (cfr. Ferraris, B. I. V., *Scripturae,* n. 145; Scaccia, *De Iud.*, lib. II, cap. 11, n. 756-757).

Peritior Federici contrarium tenuit: « Ritengo pertanto - ipse scripsit - « con certezza di poter affermare che per quanto riguarda il documento « del 1605, esso non può essere invocato a fondamento di nessun diritto « perchè non ci consta, che dallo stato di minuta sia stato mai ridotto in

« forma di originale ». Sententiam hanc Domini non approbant: quia argumenta, quibus ea sustineri praetenditur, quolibet sunt destituta valore iuridico.

Et sane peritioris sententia sequentibus fundatur rationum momentis: 1) minuta, de qua agitur, quibusdam caret qualitatibus essentialibus, ut veluti publicum instrumentum possit retineri, quod fidem faciat; est enim simplex minuta privata, non vero documentum ipsum, nec exemplar completum documenti originalis relaxandi; 2) antequam documentum originale expediretur, attento more Alexandriae servato, attentisque Statutis Municipalibus anni 1547, scriptura in Cancellaria praeparata publicis in tabulis in Turre Campanaria inscribebatur: hoc in casu cum non fuerit factum, frustra de expeditione documenti publici sermo instituitur; idque 3) tanto magis quia saltem referri debuisset, quod factum non legitur, in *Libro Crucis*, civitatis Alexandriae, in quo simile exemplar relatum invenitur « fidei nobilitatis », concessum familiae Ghilini sub die 30 augusti 1572; ideo 4) non constat documentum originale unquam fuisse expeditum; quod fidem facere possit. Verum haec omnia, iudicialibus Actis perpensis, peritioris sententiae non favent.

Primum quod attinet, dato etiam substantiali aliquo defectu quoad formam minutae controversae, non ideo sequeretur documenti imperfectio, quae ab adiunctis excluditur: « Si casus praebeat - ait De Luca (*De Iud.*, disc. 27, « n. 29) - quod ille rogitus (nempe matricis originalis) non contineret dicta « requisita substantialia, nempe annum, mensem, diem, testes et clausulam, « *actum*, etc. non semper tamen iste defectus imperfectionem concludit; quo- « niam pro facti qualitate subintelligenda quandoque venit adnotatio eorum- « dem requisitorum, quae contineantur in praecedenti instrumento vel actu, « quando facti circumstantiae id suadent, quod scilicet iste secundus actus sit « praecedentis consecutivus, seu alias connexus ». Sed insuper frustra asseritur, minutam in casu substantialibus publici documenti qualitatibus carere; in instrumento enim a publico Notario confecto de ea expresse legitur: « che « qui annessa si rilascia ». Ideo minuta et Notarii instrumentum sunt quid unum indivisibile, unde simultanea orta auctoritas publica huiusmodi documenti, quod in iudicio debet attendi. Caeterum minuta in themate non est simplex scriptura, sed « minuta ex officio », seu in Actis recepta et a competente auctoritate, a Municipii Cancellario, subscripta. Huiusmodi minutis ex officio ordinario vis historica probandi non denegatur: secus enim acta in Archivio Secretariae Brevium Pontificiorum asservata, quae volumina 5074 complent inutilia prorsus essent retinenda; constant enim, ut plurimum, supplicibus libellis, testimonialibus Litteris atque minutis concessionum, in ordine dispositis, sicut in Municipali Alexandrino Archivio legitur factum de documentis concessionis Augustino Stortiglione factae.

Neque dicere relevat, de more fuisse apud Alexandrinum Municipium transcribere minutas in publicis tabulis; hoc enim nullatenus probatur. Non probatur ex Statutis Municipalibus anni 1547, quae inter scripturas publicis in tabulis referendas, non indicant negotia huiusmodi naturae, ipso profes-

sore Federici hoc fatente: « Non vi sono ricordate scritture come quella in « discussione ». Aliunde non exstant, vel saltem non cognoscuntur regesta, quae huiusmodi transcriptionem continent. Immo anno 1610, paulo post confectam minutam controversam, scripta omnia ad Rempublicam Alexandrinam spectantia, ut notat Schierina, qui iure annalium Alexandriae excellens compositor retinetur « confusa et nullo ordine in tabulario civitatis asservaban- « tur ». Et anno 1615 non minor confusio praevalebat: « si vede la confusione « et la mala regola sin qui conosciuta nelle scritture et libri della città per « difetto di non essersi mai nè fatto Archivio formale, nè meno rinverantiz- « zati i libri, e scritture anzidette » (*Rivista di Storia Arte, Archeologia della provincia di Alessandria,* serie II, fasc. 23, pag. 35). Equidem, sicut professor Federici urget: « Uno dei registri del Comune di Alessandria ci è stato con- « servato, ed in esso anche una fede di nobiltà analoga a quella che richiese « al Comune Augustino Stortiglione nel 1605. Alludo al *Codex qui Liber Crucis* « *nuncupatur*. Nel *Liber Crucis* dunque è la fede di nobiltà di un Ghilini... « Perchè dunque se la minuta del 1605 dette origine ad un vero e proprio « documento rilasciato alla parte interessata, non fu quel documento regi- « strato nel *Liber Crucis*? ». Et ratio in promptu est. Quod enim ultimo loco dicto in Libro fuit relatum documentum, anno 1572 legitur scriptum, trigesimo tertio nempe anno ante quam fides nobilitatis Augustino Stortiglione fuisset expedita. Deinde *Liber Crucis* non erat collectio actorum Municipii Alexandrini; sed, ut testatur prof. Gasparolo: « Un rappongamento di fascicoli « che vennero agli Alessandrini risparmiati dagli incendi, dalle devastazioni, « ed anche dalle private depredazioni, insieme legati in un Codice solo ». Accedit, fidem nobilitatis familiae Ghilini, quam *Liber Crucis* refert, non fuisse actum Municipii Alexandrini, sed Collegii Iurisconsultorum Civitatis Mediolanensis. Demum transcriptionis omissio in *Liber Crucis* per regulam potest explicari, de qua loquitur Marzi: « Abbiamo qualche esempio (negli Archivi « Fiorentini) di quella aulica instituzione, per la quale di certi atti e scritture « importantissime si cercava, a maggior garanzia della conservazione, di procu- « rarsi *la inscrizione* o trascrizione in collezioni di documenti ufficiali molto « autorevoli... ». Id etiam explicat formam amplam et solemnem, qua dicta fides investitur.

Itaque ex defectu transcriptionis minutae in tabulis publicis argui non potest, documentum originale non fuisse extensum, vel saltem non expeditum. Cum minuta ex officio fuerit, et in situ congruo Archivi cum aliis minutis asservata, ut ex numeratis paginis apparet, iure praesumitur, originale documentum fuisse reapse expeditum; alioquin de eiusdem Decreti rescissione aliquo modo constare debuisset. Sed insuper potius constat, authenticum documentum reapse fuisse expeditum; non enim documenta desunt expeditionem hanc comprobantia. Nam exstat in actis documentum a Regio Taurinensi Archivo Status relaxatum, ex quo desumitur, Augustinum Stortiglione huiusmodi fidem exhibuisse Delegatis a Carolo Emmanuele Principe Pedemontano missis, qui

viderent de authenticitate privilegiorum, insignium etc. eorum omnium, qui in eiusdem Principis Ditione generis nobilitate gloriarentur, ea lege adiecta « di non ammettere (sunt verba edicti Taurini die 4 decembris 1613 lati) alcuna « insegna od arma ottenuta e usata da 60 anni in qua senza che *consti* della « concessione o privilegio in buona forma ».

Re enim vera ex Volumine cui titulus *Consegnamento di armi gentilizie* fuit exstructum Documentum ita conceptum: « Il Sig. Gio. Sebastiano Stortiglione della Città di Fossano, tanto a nome proprio che delli Signori suoi « fratelli tutti figliuoli legittimi e naturali del fu Sig. Agostino Stortiglione « soddisfacendo etc. fa fede delle testimoniali di presentazione ed ammissione « d'armi concessa dalli Signori Delegati al fu Sig. Agostino Stortiglione loro « padre li 6 marzo 1614... con più presenta il libro del Blasone, che fu formato « in esecuzione dell'Editto del 1613; a fogl. 59 si vede pure dipinta la detta « arma antica della loro casa e famiglia... a quale arma è uno scudo ovale « dentato e contradentato, in fascia di azzurro e di argento, elmo in profilo « ornato etc. Cimiero, una cicogna nascente d'argento col motto " Non voce « colitur ,, ». Constat ergo ex documento ab Archivo Status Taurinensi extracto, anno 1614 Augustinum Stortiglione a Delegatis Pedemontanis obtinuisse recognitionem et approbationem eorumdem armorum et insignium, de quibus est quaestio in minuta Alexandrina, seu ad tramites huius minutae: ptam supponit, hanc minutam in authenticum documentum fuisse transcriquod Augustino consignatum, qui ideo illud Delegatis Pedemontanis tradere potuit.

Tandem ex memorata minuta patet, anno 1605 unam tantum Alexandriae exstitisse familiam Stortilionum, antiquam, nobilem, e dicta Civitate originariam, cum privilegio arma et insignia gestandi in minuta ipsa descripta: secus absurda esset et Augustini petitio, et Municipii concessio. Petiit enim Augustinus: « di havere fede dalle SS. VV. dell'arma et insegne, che sogliono por« tare la famiglia de' Stortiglioni di questa Città », quin necessarium putaverit aliud adiungere ad familiam magis determinandam: quod certe facere debuisset, et fecisset, si plures exstitissent Stortilionum familiae. Eodem modo loquuntur Deputati Civitatis, et qui de familia Stortilionum aderant, attestando quod « de eadem familia fuerunt et sunt nob. q. Augustinus Stortilionus qui Al« berti... filius ». Si duae fuissent Stortilionum familiae distinctae et parentela disiunctae, pariter nobiles, antiquae, et Civitatis originariae cum privilegio eadem arma et insignia gestandi, intelligi non posset ad utram earum Orator vel Stortiliones attestantes pertinerent.

Quare Augustinus Stortilione e civitate Fossani ad unicam familiam nobilem, nominis Stortilione Civitatis Alexandriae originariam, pertinuit, ad quam pertinuerat Nicolaus Stortiglione, Beneficii fundator, et ideo fuit cum hoc parentela coniunctus.

Cum vero ab hoc Augustino per masculinam lineam descendat Aristides Stortiglione, sicut ex authenticis documentis fuit supra probatum, sequitur

eumdem Aristidem esse de nobili familia fundatoris Beneficii, huiusque agnatum, et consequenter ad ipsum iuspatronatus pertinere.

Neque appellantibus prodesse potest possessio invocata plusquam centenaria, ac proinde acquisitiva praescriptio contra hodiernum comparentem. Nam praeterquam quod possessio ista non fuit pacifica, datis reservationibus Procuratorum Fiscalium Alexandrinae Curiae, communis est Iurisperitorum et Canonistarum sententia, non admitti praescriptionem in iure patronatus sive familiari sive gentilitio, quia patroni succedunt iure proprio et independenti sibi a fundatore concesso, et non ab aliis manante. Ita De Luca (*De Iurep.*, disc. 31, n. 16): « Quod praedecessorum negligentiam in praesentando facilis « erat responsio ut ea praeiudicare quidem potuerit successoribus ius ab eis « metientibus ac venientibus iure haereditario, non autem iis, qui in iurepa- « tronatus familiari vel gentilitio veniunt iure proprio, quoniam sicuti actus « expressus alienationis per eos factus illi praeiudicare non potest, ita minus « tacitus negligentiae, ut in specie Gratias S. R. R., *dec. 220, n. 26, p. II, Rec.*, (cfr. etiam *De Iurep.*, disc. 35, n. 7, et alibi passim; Wernz, *vol. II, p. II, n. 437*; D' Annibale, *III*, n. 35; Rota, *In Interamnen. Iurispatr. c. Priolo*, 23 Iunii 1659; in *Bononien. Iurisp. c. Pre, 31 ianuarii 1695-22 aprilis 1695*).

Quibus omnibus in iure et in facto rite perpensis, Nos infrascripti Auditores de Turno pro Tribunali sedentes, et solum Deum prae oculis habentes, Christi Nomine invocato, decernimus, declaramus et definitive sententiamus *Rotalem Sententiam diei 14 ianuarii 1914 esse confirmandam*; et ad propositum dubium respondemus: *Affirmative quoad primam partem, Negative quoad alteram*, ac praeterea statuimus iudiciales expensas, taxa sententiae comprehensa, inter partes esse compensatas, attenta praesertim ardua quaestionis natura.

Ita pronunciamus, mandantes Ordinariis locorum et ministris Tribunalium, ad quos spectat, ut exsequutioni mandent hanc nostram definitivam sententiam et adversus reluctantes procedant ad normam *Codicis Iuris Canonici*, praesertim tituli XVII, lib. IV, iis adhibitis exsequutivis et coërcitivis mediis, quae magis efficacia et opportuna, pro rerum adiunctis, exstitura sint.

Romae, in sede Tribunalis S. R. Rotae, die 14 novembris 1919.

Petrus Rossetti, *Ponens.*
Ioannes Prior.
Maximus Massimi.

L. ✠ S.

Ex Cancellaria, die 5 ianuarii 1920.

Sac. T. Tani, *Notarius.*

IV

CLAVAREN.

EXSECUTIONIS SENTENTIAE

Benedicto PP. XV feliciter regnante, Pontificatus Dominationis Suae anno sexto, die 12 decembris 1919, RR. PP. DD. Ioannes Prior, Ponens, *Aloisius Sincero et Fridericus Cattani-Amadori, Auditores de turno, in causa* Clavaren.-Exsecutionis Sententiae. *inter parochum* Franciscum Rollino, *repraesentatum per legitimum procuratorem* Angelum D'Alessandri, *advocatum, et parochum* Antonium Bavestrello, *repraesentatum per legitimum procuratorem Christophorum Astorri, advocatum, sequentem tulerunt definitivam sententiam.*

Per sententiam rotalem diei 6 decembris 1916, quae in rem iudicatam transiit, dirempta fuit controversia inter Antonium Bavestrello parochum S. Mariae de Nozarego, actorem, et Archipresbyterum Franciscum Rollino, parochum S. Margaritae Liguris, reum conventum appellantem, circa bona cuiusdam capellaniae laicalis, a quodam Ioanne Stephano Costa per donationem inter vivos diei 24 aprilis anno 1733 fundatae. Ad iuspatronatus activum et passivum capellaniae successive exercendum hic tres ordines personarum vocaverat: primo loco, nimirum, Ioannem Bernardum Costa, fundatoris fratrem, cum eius descendentibus; secundo loco, Gregorium Roisecco, cum suis descendentibus masculinis; et tertio loco Ioannem Iacobum Banchero, notarium, item cum posteris masculinis. Voluit, denique, ut, hisce omnibus lineis extinctis, iuspatronatus activum capellaniae ad Rectorem pro tempore Ecclesiae S. Margaritae transiret. Ultimus patronus fuit canonicus quidam Iosephus Roisecco, e secunda familia a fundatore vocata, anno 1913 defunctus, qui famulam suam, Mariam Campodonico, haeredem universalem suam constituerat, quae proinde in bonorum etiam capellaniae dominium coram lege civili successit. Nam huiusmodi bona, quae vi legis italicae anni 1867 (art. 1), suppressis capellaniis omnibus, tum ecclesiasticis tum laicis, in manus auctoritatis civilis devoluta fuerant, a vinculo legali, iuxta tenorem eiusdem legis (art. 3) anno 1870 liberata sunt et patroni dominio coram lege civili adscripta sunt, taxa soluta libellarum 1298 a Pio Roisecco, Iosephi patruo, qui tempore minoritatis nepotis ab anno 1863 ad annum 1876 capellaniam administrabat.

Maria Campodonico, mulier timoratae conscientiae, bona Capellaniae administranda tradidit Archipresbytero Rollino, cui defunctus patronus, dum adhuc inter vivos erat, munus commiserat curam capellaniae agendi. Parochus autem S. Mariae de Nozarego, cum nemo ex lineis prius vocatis ad iuspatronatus reclamandum comparuerit, ab Ordinario petiit ut sibi, tamquam ultimo a pio fundatore vocato, capellania adiudicaretur, et in duobus iudicii gradibus, coram tribunali diocesano primum, deinde coram H. S. Auditorio victoriam retulit.

PP. Auditores ad dubium a partibus propositum: *An bona capellaniae Costa a parocho S. Margaritae sint tradenda parocho S. Mariae de Nozarego,* responderunt: *Affirmative,* seu *bona capellaniae Costa a parocho S. Margaritae tradenda esse parocho S. Mariae de Nozarego iuxta modum in hac sententia determinatum.* Modus vero in sententia determinatus hic erat: « Bona capel- « laniae Costa, itaque, demptis necessariis expensis, tradenda sunt parocho « S. Mariae de Nozarego a paroco S. Margaritae, qui et curare debet ut ab « haerede, in testamento ultimi capellaniae patroni designata, Maria Campo- « donico nimirum, ea omnia perficiantur quae ad huiusmodi traditionem com- « plendam requiruntur. Traditio bonorum, porro, facienda est cum fructibus, « a die mortis ultimi patroni computandis.... Ad Episcopum spectat, salvis « patroni iuribus, in traditione bonorum capellaniae, securitati piae funda- « tionis iuxta vigentes leges ecclesiasticas providere ». Hanc sententiam Iudices rotales exsecutioni demandandam Curiae Clavarensi commiserunt. In exsecutione vero inter plura hinc inde a partibus disputata et a tribunali definita, tria fuerunt capita relata ad « expensas necessarias detrahendas », parocho S. Margaritae adversa, quae circa ipse appellationem interponendam censuit ad N. S. Ordinem, nimirum: « 1) il parroco di Nozarego è liberato dal rimborso « della tassa di svincolo della Cappellania; 2) per la tassa di successione del- « l'eredità Roisecco spetta al parroco di Nozarego fare la denuncia del pas- « saggio d'usufrutto della Cappellania, ed a Mons. Rollino farsi rimborsare a « tutto suo rischio la tassa immeritamente pagata... 3) non si ammette a Mons. « Rollino il prelevo dell'adempimento della Cappellania nel tempo che stette « a sue mani ».

Quare nobis res dirimenda proponitur sub dubio sequenti a partibus subscripto: *An et in quanam mensura in reddenda ratione bonorum capellaniae Costa detrahendae sint expensae pro liberatione et successione eorumdem bonorum, necnon celebratione Missarum.*

1. De triplici hoc capite expensarum separatim agendum est, et primo de liberatione bonorum a vinculo legali. Effecta est huiusmodi liberatio anno 1870, taxa soluta ibellarum it. 1298 a Pio Roisecco, qui bona capellaniae administrabat ab anno 1863 ad annum 1876, qu tempore in manus sui nepotis, Iosephi Roisecco, iuspatronatus sibi reclamantis, reddita ratione rei gestae et inita cum ipso compositione, bonorum administrationem restituit. Ex dicta ratione reddita in compositione ineunda, computatis utrinque capellaniae proventibus et expensis omnibus, inclusa quoque taxa liberationis bonorum, patet debitum mansisse libellarum 669.84, simul cum huius summae fructibus a die 10 augusti anni 1870 ad diem compositionis anno 1876 supputandis, a novo capellaniae administratore Pio Roisecco solvendum. Ita relatio de compositione inter partes inita: « Questa somma di lire seicento sessantanove e cen- « tesimi ottantaquattro coi relativi interessi legali dal 10 agosto 1870 costi- « tuisce il debito che il chierico Giuseppe fu Avv. Domenico Roisecco ha con « Pio Roisecco dipendentemente dall'amministrazione tenuta da quest'ultimo,

« e di che nel resoconto, non che dipendentemente dallo svincolo della Cap-
« pellania, il cui importo fu abbonato al Pio Roisecco ».

Ex ultimis verbis relatis: « il cui importo fu abbonato al Pio Roisecco », et praecise ex vi vocis *abbonato,* sententia iudicis exsecutoris deducit pretium liberationis bonorum iam ante compositionem Pio Roisecco fuisse integre refectum: ait: « Se si considera il valore ed il significato che si dà commune-
« mente al verbo *abbonare,* usato in occasione di rendiconti, che è appunto
« quello di compensare il creditore con denaro od altro che già trovansi a
« sue mani, e spettanti all'amministrazione che si sta liquidando ... prova che
« il Canonico Roisecco non rimborsò di proprio la tassa; e scioglie quindi
« il parroco di Nozarego da una ulteriore rifusione alla eredità Roisecco ».

Attamen, ex ratione rei gestae exhibita apparet taxam liberationis bonorum simul cum ordinariis expensis administrationis fusam fuisse ad unam integram summam expensarum constituendam, quae summam omnium redituum capellaniae excessit, et mensura huius excessus debitum repraesentat libellarum 669 cum foenere sex circiter annorum a capellania administratori officium relinquenti solvendum. Huiusmodi summa, profecto, partem constituit taxae pro liberatione bonorum die 10 augusti 1870 solutae quia iuxta terminos compositionis cum foenere ab hac determinata die usque ad diem compositionis initae computando restituenda erat. Unde vox *abbonato* ex contextu significare potius videtur admissum et approbatum fuisse ius Pii Roisecco ad refectionem pretii pro liberatione bonorum Capellaniae depensi.

Num vero reapse solutum fuerit hoc debitum a canonico Iosepho Roisecco, vel quo modo, acta directe non docent. Tamen ex praesumptione satis constat debitum solutum fuisse a novo capellaniae administratore, quia solemniter ab ipso admissum fuit in actu conpositionis factae, nec ullum indicium habetur protestationis ex parte Pii Roisecco ob negatam vel omissam debiti solutionem.

Ex simili autem, vel potius fortiori, praesumptione, supposita debiti solutione, constat idem non ex aere proprio administratoris, sed ex fructibus cappellaniae solutum fuisse. Debitum enim non erat personale Iosephi Roisecco, sed capellaniam gravabat, ens iuridicum videlicet a persona administratoris distinctum, et intuitu capellaniae contractum fuit, nempe ut existentiae ipsius consuleretur; ideoque, tamquam expensa extraordinaria a cappellania rependenda fuit; et quidem ex eius fructibus, non ex ipsa fundationis dote. Hoc enim fuisset alienatio bonorum causae piae, quae sine venia Apostolicae Sedis fieri non potuit: sed huiusmodi venia, ut notatur in sententia rotali, in casu non intercessit. Porro, ex documento compositionis Pium inter et Iosephum Roisecco, constat fere dimidiam partem taxae liberationis bonorum (*tassa di svincolo*) ante initam ipsam compositionem anno 1876, in periodo sex annorum videlicet, ex fructibus capellaniae fuisse repensam. Nam huiusmodi taxa, anno 1870 a Pio Roisecco soluta, inter expensas administrationis capellaniae in compositione facienda computata fuit, et summae aequi-

valebat libell. 1298; sex post annos autem, die compositionis anno 1876, comparatis simul omnium expensarum et reddituum, remanebat tantummodo summa libell. 699, a capellania solvenda. In dictis rationibus solidandis, vero, non alia probatione constabat fere dimidiam partem taxae solutae administratori fuisse restitutam, quam quod ipse in periodo sex annorum antecedenti fructus aequivalantes capellaniae prae manibus habebat. Nec alia probatio solutionis debiti quaerenda est respectu administrationis Iosephi Roisecco. Nam ex generali regula, saepius a S. R. Rota confirmata, praesumitur creditorem satisfactum esse ex bonis quae ipse administrat, donec contrarium ex reddita ratione rei gestae constiterit. Iamvero, supposita aequali circiter mensura fructuum cappellaniae pro annis qui assumptam administrationem a Iosepho Roisecco sequebantur, quod praesumendum est donec contrarium probetur, ante decem annos certe totum debitum fuisset extinctum. Iosephus Roisecco, autem, non decem dumtaxat, sed sex et triginta annos capellaniae fructus possidebat et administrabat. Ideoque, etiam in hypothesi, de qua tamen ex actis non constat, quod ipse ex aere proprio debitum patruo immediate solverit, idoneam compensationem ex cappellaniae fructibus recepit, et recepisse censendus est, iuxta regulam supra citatam. « Generalis regula est, ait Rota, « cor. Cerro, Decano, dec. 152, n. 8, par. 9, tom. I, Rec., in quolibet admini« stratore, qui administrat bona sui debitoris, quod praesumitur ex illis satis« factus ». Haec regula plurimis decisionibus a Rota firmata est, ut ex. gr., in Dec. 166, n. 23, par. 10; Dec. 249, n. 32, par. 11; Dec. 168, n. 1, 2, 10, par. 14; Dec. 140, n. 6, par. 17, Rec. Alia, praeterea, regula a S. R. Rota saepe enunciata prohibet quominus Iosephus Roisecco aut haeres eius dicatur creditor administrationis capellaniae, nempe quod administrator nec creditor nec debitor administrationis dici potest ante redditam rei gestae rationem (cf. Dec. 210, n. 2; Dec. 529, n. 5, par. 3; Dec. 65, n. 1, par. 4, tom. I, etc.; De Luca, *De credito*, Disc. 41, n. 7; *De Tutor. et Curator,* n. 55). Nulla autem exhibita est ratio rei gestae pro 36 annis, quibus defunctus patronus bona capellaniae administrabat.

In sententia rotali exsequenda, igitur, inter expensas detrahendas non est enumeranda taxa pro liberatione bonorum capellaniae soluta.

2. De taxa successionis haereditariae, quam archipresbyter Rollino inter expensas reficiendas recenset, ita pronunciavit Iudex exsecutor: « Per la tassa « di successione dell'eredità Roisecco, spetta al parroco di Nozarego fare la « denuncia del passaggio d'usufrutto della cappellania, ed a Mons. Rollino « farsi rimborsare a tutto suo rischio la tassa immeritatamente pagata ».

Archipresbyter, scilicet, taxam integram successionis inter extraneos pro bonis capellaniae solvit, quin diminutionem petierit ob onera Missarum iisdem bonis adnexa.

Recte animadvertit patronus parochi de Nozarego iudicem exsecutorem erronee locutum esse de transmissione usufructus bonorum relate ad auctoritatem civilem, quae exsistentiam entis iuridici capellaniae non admittit, sed

tamquam verum dominum bonorum piae fundationis habet eum, qui taxa soluta eadem a vinculo liberavit, ac proinde dominium, non merum usumfructum, bonorum ad eius haeredem transire praesumit.

Eadem auctoritas liberanti quidem bona tradit cum oneribus adnexis, ab ipso adimplendis « prout et quatenus de iure »; neque excluduntur onera spiritualia, sicut onera missarum, etc.; attamen iurisprudentia fori civilis ostendit non eamdem haberi rationem omnium huiusmodi onerum, quorum aliqua, ex gr. missae in determinato sacello, diebus et horis praefinitis celebrandae, actione iudiciaria ab iis quorum interest urgeri possunt, aliorum vero satisfactio conscientiae domini bonorum relinquitur. Ad rem notat Rivarolo (*Il governo della parrocchia*, ed. 3, pag. 296): « O trattasi di oneri che hanno « solo in mira il vantaggio spirituale del fondatore o di altre persone da « esso designate, come l'obbligazione di celebrare un dato numero di messe « in di lui suffragio, e dei di lui parenti, senza designazione nè di chiesa, nè « di altare, nè di giorno, nè di ora, ed allora nessuno avendo interesse alla « esecuzione di quell'onere (tranne forse gli eredi del fondatore) esso rivesti- « rebbe il carattere di un puro e semplice obbligo di còscienza, che sfugge « ad ogni giuridico procedimento ». Cum onera missarum in casu nostro huiusmodi sint naturae, serio dubitandum censuerunt DD. Auditores an Fiscus, qui in taxa successionis haereditariae determinanda onerum in genere haereditatem gravantium rationem habere solet, taxae diminutionem concedere voluisset, ubi de mero onere conscientiae agitur. Stante hoc dubio autem, archipresbyter Rollino ob solutam integram successionis taxam argui nequit illius negligentiae quae restitutionis obligationem parit. Unde detrahendas ducunt expensas pro taxa soluta. Attamen, cum omnis spes remissionis alicuius taxae absolute ablata non videatur, parochus Rollino curare debet ut haeres defuncti patroni intra tempus utile a Fisco petat partialem taxae restitutionem oneribus Cappellaniae respondentem: quae si obtenta fuerit summa restituta tradenda erit parocho de Nozarego.

3. Quod ad expensas attinet pro oneribus Cappellaniae adimpletis, seu missis celebratis a parocho Rollino, sententia iudicis exsecutoris eas detrahendas esse negat hisce terminis: « Non si ammette a Mons. Rollino il pre- « levo dell'adempimento della Cappellania nel tempo che stette a sue mani ». Et ratio assignatur: « Ma dato anche avesse soddisfatto all'onere della Cappel- « lania, è chiaro averlo fatto illegitimamente, essendogli stati contestati in tempo « utile ed in modo legale i diritti da lui accampati sulla Cappellania ».

Non autem valet ratio allegata; quamvis enim nunc constet ex re iudicata parochum Rollino nullum ius habuisse ad iuspatronatus cappellaniae, nihilominus possessor reapse fuit bonorum eiusdem, nec illegitimus quidem, etiam post intentatam litem, ratione muneris sibi commissi a patrono defuncto et bonorum sibi traditorum ab eiusdem haerede, donec per rem iudicatam ipsi notificatam imposita fuerit obligatio parocho de Nozarego bona cappellaniae tradendi. Possessor autem bonorum controversorum, etiam lite pendente,

eadem prudenter administrare tenetur, ideoque, nisi iudex aliter ordinare censuerit, necessarias expensas solvere et onera ipsis adnexa, quae moram non patiuntur, adimplere. Iamvero, inter huiusmodi onera annumeranda sunt missarum suffragia, quae intra annum regulariter celebranda sunt, et quorum tempestivae celebrationi in iure suo Ecclesia semper consuluit (v. can. 835, 841, 844, *Codicis I. C.*).

Non ideo, tamen, ius habet administrator ut fructus beneficii faciat suos, sed tantummodo ut relativum missae stipendium recipiat. Inde commodum etiam parocho de Nozarego provenit, quod ipse ab onere liberatur celebrandi Missas, quas ipse secus celebrare vel celebrandas curare debuisset.

Ad probationem autem adimplementi huiusmodi onerum regulariter sufficit ut sacerdos bonis moribus in scriptis declaret se missas acceptas celebrasse. indicatis diebus celebrationis. Re quidem vera, non habetur in Actis declaratio categorica archipresbyteri Rollino de missis reapse ab ipso celebratis, sed tantummodo de acceptatione stipendii ut missae celebrarentur. Debet, igitur, iudici exsecutori scriptam exhibere declarationem de missis ab eo celebratis ante notificatam sibi sententiam rotalem, indicatis diebus celebrationis: quo facto, relativa huiusmodi missarum stipendia inter expensas detrahendas a Cappellaniae fructibus annumeranda sunt.

Quibus omnibus in iure et in facto rite perpensis, Nos infrascripti Auditores de turno pro tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi Nomine invocato, dicimus, declaramus et sententiamus, ad propositum dubium respondentes: *Primo; non esse detrahendas expensas pro liberatione bonorum Cappellaniae; secundo: detrahendas vero esse expensas pro taxa successionis soluta, firma tamen manente in archipresbytero Rollino obligatione curandi ut Maria Campodonico, intra tempus utile, petat a Fisco summam respondentem oneribus quibus cappellania gravatur, quae summa, si obtenta fuerit, tradenda erit parocho de Nozarego; tertio, denique loco: detrahendas esse expensas pro celebratione Missarum iuxta modum in sententia determinatum.* Statuimus, praeterea, expensas iudiciales compensandas esse inter partes.

Ita pronunciamus, mandantes Ordinariis locorum et ministris tribunalium ad quos spectat, ut exsecutioni mandent hanc nostram definitivam sententiam, et adversus reluctantes procedant ad normam Ss. canonum, et praesertim cap. 3, sess. XXV, *De ref.*, Concil. Trident. iis adhibitis exsecutivis et coërcitivis mediis, quae magis opportuna et efficacia pro rerum adiunctis exstitusa sint.

Romae, in sede Tribunalis S. R. Rotae, die 12 decembris 1919.

Ioannes Prior, *Ponens.*
Aloisius Sincero.
Fridericus Cattani-Amadori.

L. ✠ S.

Ex Cancellaria, die 9 ianuarii 1920.

Sac. T. Tani, *Notarius.*

V

LONDONEN.

DIFFAMATIONIS ET POENARUM

Benedicto XV feliciter regnante, Pontificatus Dominationis Suae anno sexto, die 15 iunii 1920, RR. PP. DD. Aloisius Sincero, Ponens, *Fridericus Cattani-Amadori et Iulius Grazioli, Auditores de turno, in Causa* Londonen. Diffamationis et Poenarum, *inter sacerdotes* J. A. Loiselle, Petrum L'Hereux, P. Langlois *et* N. D. St. Cyr, *pro quo eius heredem, actores, ac Illmum et Revmum* M. F. Fallon, *Ordinarium Londonensem, conventum, interveniente et disceptante in causa Revmo Promotore Iustitiae, hanc tulerunt definitivam sententiam.*

Pendente apud nostrum Sacrum Ordinem causa dismembrationis parochiae *Notre-Dame du Lac,* in oppido *Walkerville,* Londonensis dioecesis, Illmus et Revmus M. F. Fallon, loci Ordinarius, haec de parocho eiusdem paroeciae docuit Tribunal: « Il Reverendo L. A. Beaudoin appellante è un « prete che disturba. Per quasi due anni egli ha fatto del tutto per intrigare « e impedire l'opera del suo Vescovo e nella parrocchia e in altre parti della « diocesi di London. Egli non è competente nell'esercitare il ministero per i « cattolici di lingua inglese; parecchi hanno perduta la fede, e vi è grave peri- « colo che altri abbiano a perderla. La sua invariabile condotta consiste nel « tentare pubblicamente e privatamente, nel prevenire con il fare insorgere « l'opposizione di certe classi della popolazione e far naufragare le decisioni, « che non soddisfacciano a lui personalmente ». Quae, cum omnino abs re essent in causa dismembrationis paroeciae, de qua agebatur, non erant in actis adducenda.

De hisce edoctus parochus Beaudoin quamdam declarationem a quibusdam suis confratribus obtinuit in qua sat multa in sui defensionem ; haec vero in Ordinarii offensionem continebantur: « Que pendant son long ministère parois- « sial la seule direction épiscopale, à laquelle l'Abbé Beaudoin se soit opposé « est celle de Mgr Fallon, l'Evêque actuel, défendant d'enseigner le français « aux enfants des parents canadiens-français et de prêcher en français aux « catholiques de cette nationalité ». Haec declaratio, utpote a causa omnino deflectens et in Ordinarium mordax, non erat in Actis excipienda, eoque minus typis edenda, aut certo certius, praesertim post Ordinarii protestationes, ab Actis ex officio expungenda.

Quod cum factum non fuerit, ista declaratio causam, seu ansam, prae buit ad praesentem diuturnam et implexam actionem. Nam loci Ordinarius primo quidem subscriptores declarationis paterne monuit ut declarationem explicarent, aut probarent, vel retractarent; iis vero renuentibus, ad Tribunal

sui Officialatus vocari iussit et dein variis poenis affecit. Quum autem aliqui ex iisdem sacerdotibus a Summo Pontifice obtinuerint Commissionem ut eorum causa penes nostrum Sacrum Ordinem ageretur, haec dubia inter partes concordata fuerunt:

1) *An exceptiones incompetentiae legitime reiectae fuerint a Curia Londonensi, in casu.*

2) *An poenae irrogatae ab Episcopo, in casu, iniustae sint.*

3) *An constet de diffamatione recurrentium ex parte Episcopi, ita ut sit locus reparationi in casu.*

4) *An constet potius de diffamatione Episcopi ex parte recurrentium, ita ut sit locus reparationi in casu.*

5) *An constet de attentatis ob sententiam latam ab Episcopo Londonen, 9 aprilis 1915, ita ut sit locus purgationi et refectioni damnorum.*

6) *An expulsio Sacerdotis St. Cyr e paroecia et e Dioecesi Londonensi sustineatur in casu.*

Ad 1m. - Ex actoribus, modo in causa, supersunt tantum sacerdotes Loiselle, L'Hereux, Langlois et heres sac. St. Cyr.

Sacerdos igitur Loiselle, L'Hereux et St. Cyr, in ius vocati, has exceptiones fere iisdem verbis opposuerunt: « Je refuse (ita sac. Loiselle) péremptoi- « rement de justifier le témoignage, que j'ai rendu en faveur de l'Abbé Beau- « doin dans la cause actuellement devant la Sainte Rote Romaine, jusqu'à ce « que jugement soit prononcé par ce Tribunal dans la dite cause. De plus je « recuse absolument la compétence du Tribunal devant lequel j'ai l'honneur « de comparaître en ce moment, et je ne consentirai à répondre que devant « un juge supérieur à mon Ordinaire et à ses représentants ». Quibus excéptionibus motis, tribunali valedixerunt, neglectis monitionibus iudicis in tribunali sistendi.

Duplex porro exceptio hisce in declarationibus continetur, *realis* una ob connexionem actionis cum causa quae agebatur penes Sacram Rotam, *personalis* altera ob incompetentiam tribunalis Curiae Londonensis, ex defectu iurisdictionis. « Je ne consentirais à répondre que devant un juge supérieur « à mon Ordinaire et à ses représentants ». Utramque vero legitime reiecit tribunal Curiae Londonensis, primam quia causa, quae agebatur coram Curia Londonensi, de declaratione, quam Ordinarius sibi aestimabat iniuriosam, nullam in se praeferebat connexionem cum causa dismembrationis paroeciae loci vulgo *Notre-Dame du Lac*, pendente penes Sacram Rotam, alteram dein quia iudicis est aestimare an sua sit iurisdictio (Schmalzgrueber, tit. I, *De iudiciis*, lib. II, Decr. n. 19; Bouix, *De iudiciis*, par. 1, sect. IV, § 2); cumque in causa ageretur de probanda declaratione contra Ordinarium scriptam, profecto Curia Londonensis competens erat.

E contra sac. Langlois duplicem exceptionem incompetentiae et suspicionis clare et distincte proposuit. Porro, primam exceptionem incompetentiae Curia Londonensis legitime reiecit, quia nondum legitime resciverat Com-

missionem a Summo Pontifice signatam fuisse; alteram vero illegitime, quia cum exceptio suspicionis non esset aperte frivola, in casu, per arbitros definienda erat, ex cc. 41 et 61, tit. XXVIII, lib. II *Decretalium*. Suspicionis vero exceptionem, in casu, non fuisse aperte frivolam, patet non tantum ex speciali relatione iudicis ad adversarium recusantis (arg., Schmalzgr., part. III, tit. XXVIII, n. 137; Bouix, *De iudiciis*, tom. II, subs. 2, cap. VIII; qu. 4 et 5), sed praesertim ex natura causae et peculiaribus eius adiunctis, potissimum quia Ordinarius, loco curandi ut actio promoveretur a Promotore Fiscali, maluit per seipsum fieri actor, personaliter assistere in sessionibus tribunalis, erga quod partes quoque egit *Ordinarii,* decernens sua auctoritate ut conventi citarentur: « Questo è per ordinarvi in virtù del- « l'autorità diocesana a noi commessa », etc.

Quare legitime a Curia Londonensi reiectae fuerunt exceptiones incompetentiae motae a sacerdotibus Loiselle, L'Hereux et Langlois ; illegitime vero fuit reiecta exceptio suspicionis apposita a sacerdote Langlois.

Ad 2m. - Poenam quod attinet irrogatam in sacerdotem Loiselle, is declaratus fuit contumax et « passivo di qualunque pena creduta adatta al caso « dal suo stesso Vescovo ». Iuste igitur suspensus fuit a suo Ordinario. Ceterum paulo post ab Ordinario liberatus fuit a suspensionis poena, nam accusationes in Ordinarium latas hac declaratione retractavit: « Je, J. A. Loiselle « déclare qu'en signant cette déclaration, je n'ai jamais voulu accuser mon « Evêque d'avoir défendu l'enseignement de la langue française aux enfants « canadien-français et la prédication en français aux catholiques de cette natio- « nalité ».

Sacerdos vero l'Hereux non fuit declaratus contumax a Curia Londonensi, quamvis contra monitum iudicis tribunali valedixisset; eique per sententiam concessum fuit spatium decem dierum ad poenitendum: « Questa Corte ... con- « danna il R. P. L'Hereux, convento, a sottomettersi al Querelante col dichia- « rare per iscritto, entro dieci giorni dalla pubblicazione di questo giudizio, « la sua incapacità di provare le accuse fatte, il suo rincrescimento e le sue « scuse al Vescovo e alla Corte per il disprezzo mostrato verso il Tribunale « diocesano ». At Ordinarius, eo ipso die prolatae sententiae, eum suspendit hac duplici de causa. Tum igitur quia sac. L'Hereux appellare adhuc poterat vel sententiam exequi, tum quia Ordinarius, utpote actor in causa, sententiam observare debebat, poena inflicta in sacerdotem L'Hereux iniusta fuit saltem quoad modum quo irrogata fuit, quia nempe intempestiva. Ceterum non fuisse iniustam quoad substantiam ipse sac. L'Hereux recognovisse videtur, nam postea accusationes factas retractavit et consequenter a poena suspensionis relaxatus fuit.

Sacerdos Langlois nulla poena multatus fuit; de sacerdote vero St. Cyr inferius dicendum erit.

Poena igitur ab Episcopo irrogata in sacerdotem Loiselle iusta fuit; poena autem irrogata in sacerdotem L'Hereux iniusta fuit quoad modum.

Ad 3m. - Patronus actorum contendit sacerdotes Loiselle et L'Hereux diffamatos fuisse ab Episcopo, primo quidem quia suspensio, in eos irrogata, factum fuit, ex quo illorum existimationi vulnus, idque maximum inflictum est. Verum suspensio in sacerdotem Loiselle undequaque iusta fuit, suspensio vero in sacerdotem L'Hereux dici nequit quoad substantiam iniusta; quaevis igitur diffamatio cessat, et supervacanea est quaelibet inquisitio circa divulgationem suspensionis et animum Episcopi.

Sacerdotem Langlois fuisse diffamatum item Patronus affirmat, quia, quamvis Episcopus eum non suspenderit, tamen, exceptione posthabita, quam legitime moverat, in iudicium vocare iussit et iniqua sententia damnari. At hic non agitur de diffamatione patrata a iudice per iniquam sententiam, contra quam ceteroquin sacerdoti Langlois praesto erant iuris remedia: sed de diffamatione perpetrata ab Episcopo. Episcopus quidem petiit « al Tribunale Dio-« cesano di citare, per mezzo dei suoi ufficiali, il detto convenuto e di obbli-« garlo a provare le accuse fatte ». At in his diffamationem contineri tam absurdum est, ut refutatione non indigeat.

Nulla igitur diffamatio realis ex parte Episcopi, sed nec ulla intercessit diffamatio verbalis.

Nam Episcopus vel tantum animadvertit in declarationem ut in mendacium et calumniam: « il dénonça comme un mensonge et une calomnie des « curés canadiens français, l'affirmation qu'il s'était opposé au français », ut refert Henricus Bàchard, in quo nulla diffamatio consistit; vel si animadvertit in sacerdotes tamquam mendaces: « Disant qu'ils étaient menteurs, « mentionnant Mgr L'Hereux et Loiselle qu'il avait suspendus », ut refert Paulus Morand, id facit post iustas iudicis sententias, quibus probatis diffamatio et iniuria cessat (D'Annibale, II, n. 260), nec deerat iusta causa ut sese defenderet et consuleret suae existimationi (D'Annibale, ib.; S. Rota, c. Lega, *Diffamationis*, 12 decembris 1910; n. 6 et 11, etc.).

Ad 4m. - Quoad declarationem signatam a sacerdotibus, eam, in se et obiective spectatam, continere iniuriam et detractionem gravem in loci Ordinarium, qua talem, evidens est. Non enim tantum iniquum esset ex parte Episcopi veluti persequi in eorum lingua catholicos franco-canadenses de religione in Canada optime meritos, sed cum Episcopi sit pacem et concordiam servare in grege sibi a Deo concredito, ab religione officii declinasset, si ita in suo munere episcopali Revmus Fallon se gessisset (*direction episcopale*), ut prohiberet docere in lingua gallica filios parentum franco-canadensium, et praedicare in lingua gallica catholicis eiusdem nationis, pariterque violasset monita et comminuisset instructiones super hac maximi momenti re constanter editas a Sancta Sede, praesertim vero a Pio X per litteras 10 iulii 1911 ad Archiepiscopos et Episcopos canadenses; « Itaque primum volumus prudenter « vos quidem, sed perseveranter, detis operam, ut quaecumque etiam nunc « insident sententiarum discrepantiae inter catholicos propter generis et lin-« guae discrimen, eae ***funditus tollantur*** ». Porro declaratio signata a recur-

rentibus Ordinarium Londonensem in suo munere episcopali gerendo inducit non tollentem, sed foventem eiusmodi discrepantias et discordias, quod profecto probrosum esset in Episcopo.

Recurrentes vero nedum non valuerunt probare veritatem assertionis quae in declaratione continetur, nempe Episcopum Fallon sua directione episcopali prohibuisse doceri linguam gallicam pueros parentum franco-canadensium, et praedicare in gallica lingua catholicis eiusdem nationis, quin potius ex processu, et ex testibus a recurrentibus ipsis adductis, ex documentis ab iisdem allatis evidenter patet declarationem, de qua agitur, commenticiam esse et a veritate prorsus alienam.

Quodque difficile esset assertum probare, ipse actorum patronus demonstrat, dum contorquet et circumvenit quaestionem. Si probavero - inquit - Episcopum eo tendisse ut scholae bilingues supprimerentur, iam erit in aperto hunc eo tetendisse, ut gallica in scholis lingua non amplius doceretur. Verum primo quidem aliud est ut Episcopum huc intendisse ut methodus quae in scholis invalescit corrigeretur, leges quibus scholae in sua provincia reguntur mutarentur vel emendarentur, aliud vero est quod Episcopus, his stantibus rebus et legibus, vetuerit quominus docerentur linguam gallicam pueri parentum franco-canadensium; porro de prohibitione seu interdictione agitur in declaratione « direction episcopale ... défendant d'enseigner ».

Quod si Praesul Fallon non fovebat scholis, ut aiunt bilinguibus, id minime procedebat ex voluntate aliena a lingua gallica, sed ex persuasione profecto honesta, etsi ab errore non immuni, hanc methodum esse futilem, inefficacem et damnosum ipsis pueris parentum franco-canadensium. Hamque fuisse mentem Praesulis Fallon, ita ex processu in aperto positum est, ut amplius dubitari nequeat. « Je crois - ita Dominus J. O. Rhèanme - que dans la bouche de « Mgr Fallon, cette expression (Je ne suis que contre les écoles bilingues) veut « dire qu'il est contre l'enseignement bilingue comme système, mais qu'il n'est « pas contre l'enseignement du français ». Et Dominus W. J. Hanna haec sub iuramenti fide coram Iudice declaravit: « Il Vescovo Fallon fece cadere « il discorso sulla questione scolastica, dandoci ad intendere che tale questione « gli premeva molto. Egli disse che aveva ragioni per temere che i bambini « della sua diocesi, dei quali egli si sentiva di portare la responsabilità, *non « stavano ricevendo una istruzione pari a quella che in generale si acquistava « nelle scuole pubbliche, - che essi non si stavano corredando sufficientemente « per gareggiare con gli altri.* Egli ha dato due o tre argomenti in sostegno « di questa sua asserzione, che gli erano venuti in mente. Tale sconcio, egli « disse, si nota in modo particolare, e forse unicamente, in quei ragazzi appar- « tenenti a genitori francesi, e che frequentavano scuole dove si insegnava il « francese, non escludendo completamente l'inglese. Ma a tal punto che l'in- « glese non veniva insegnato adeguatamente. *Ciò, disse egli, tornava di grande « svantaggio per i ragazzi. ... L'impressione che io ho ricevuto dall'intervista « col Vescovo Fallon, fu il gran interessamento per coloro sottoposti alla sua*

« *cura, e che non si trattava di escludere il francese dalle scuole. Non vi fu* « *una dichiarazione fatta dal Vescovo Fallon, durante quella intervista, che* « *potesse prestarsi alla spiegazione che egli fosse nemico ai francesi o all'in-* « *segnameuto della lingua francese nelle scuole.* Egli solo insistette sul dovere « inderogabile che spetta alla scuola di dare una istruzione inglese efficace, « necessaria per il benessere futuro dei ragazzi. Se di più, egli aggiunse, voi « potete insegnare il francese o qualunque altra lingua, tanto meglio.... Il cur- « ricolo degli studi in tali scuole (bilinguibus), disse lui, *non era quello che* « *egli desiderava di vedere per la giustizia verso gli scolari.* Egli fece menzione « dei ragazzi che passano dalle scuole bilingui alla scuola superiore e a un « certo rapporto da lui ricevuto su tale riguardo, e continuò a dire *che la sua* « *ansietà era di preparare i giovani per la Chiesa, ma che non poteva sperare* « *in un successo se la efficenza della scuola non fosse elevata* ». Atque insuper interrogatus ad instantiam procuratoris actorum: « È egli vero che una per- « sona contraria alle scuole bilingue è necessariamente contraria all'insegna- « mento del francese? », id aperte negavit.

Si vero quaedam Sorores a docenda lingua gallica in scholis aliquamdiu supersederunt, id minime tribuendum est praecepto vel consilio Praesulis Fallon, sed tantum aequivocationi Moderatricis sororum. « L'insegnamento « del francese fu sospeso a causa di un malinteso », ita ipsa Soror Angela, Superiorissa Congregationis a S. Ioseph. Et Soror Vincentia: « ... Io, personal- « mente, credevo che la Madre Generale *aveva errato* con ciò che essa mi « riferì come desiderio di Mons. Fallon ».

Neque dici potest cum patrono actorum Episcopum, quum vidisset prohibitionem non esse legitimam, consilium mutasse. Nam, ut testatur Soror Maria a Congr. a S. Ioseph: « Egli (Episcopus), venne a Belle Rivière, al nostro Mona- « stero, per la Cresima circa il 1° ottobre... *Sua Eccña non sapeva fino allora* « *che l'insegnamento della lingua francese era stato sospeso. Egli scoprì ciò* « *con la sua visita al nostro Monastero, Egli si mostrò meravigliato ed anche* « *seccato venendo a sapere di tale sospensione.* Egli mi domandò: " Chi vi ha « dato l'ordine di sospendere l'insegnamento del francese? „. Ed io risposi: « " Madre Angela „. Ed egli mi disse: " Chi ordinò ciò a Madre Angela? „. Ed « io: " Deve essere stata V. Eccña, la Madre così ha detto „. " *Credete che* « *io sia così stupido di andare contro i regolamenti del Dipartimento di Istru-* « *zione?* „ ». Et soror Irenes eiusdem Congregationis: « Il Vescovo aveva visi- « tato la scuola e *si era molto sorpreso nel constatare la mancanza d'inse-* « *gnamento del francese e ne chiese la ragione.* Io gli risposi che Madre Angela « mi aveva dato questa istruzione. Sua Eccña Revma *era molto sorpreso e* « *seccato e categoricamente mi disse che egli non aveva mai detto cose di* « *questa sorte* ».

Eoque minus actores valuerunt probare alterum caput declarationis, Praesulem nempe Fallon sua episcopali gubernatione prohibuisse quominus conciones haberentur in gallica lingua catholicis eiusdem nationis. In qua demonstra-

tione comparanda non minori ambiguitate seu aequivocatione actorum argumentatio laborat. Ait enim patronus actorum: In quo etiam omne punctum mihi videor laturus, si probavero fideles gallica natione saepe saepius institisse Episcopo, sed frustra, ut conciones gallica lingua in Ecclesia haberentur. Verum aliud est quod Episcopus facultatem non concesserit a se petitam, et aliud omnino est quod prohibuerit conciones haberi in gallica lingua pro catholicis gallis: « direction épiscopale... défendant... de prêcher en français aux « catholiques de cette nationalité ». Nec satis; nam in petitione oblata Praesuli non postulabatur facultas concionandi in gallica lingua, sed ut *amplius* conciones haberentur in gallica lingua, idque constat ex ipsis testibus a patrono actorum allatis: « Nous avons – ita Christiana Menard – adressé une requête « à Mgr Fallon, dans laquelle les mères canadiennes-françaises demandaient « plus de français à l'église ». Et Guilelmus Adam: « J'ai signé une pétition « adressée à Mgr Fallon: on demandait plus de français pour nos enfants « à la Messe de 9 heures ». Quid autem reposuerit Praesul Fallon, ipse testis docet: « Vous n'aurez jamais plus de français, que vous en avez mainte- « nant ». Dato igitur etiam quod res ita se habuerint prout contendit patronus actorum, iam falsitas declarationis hoc super puncto satis apparet.

E contra ex actis patet nil immutatum fuisse quoad usum gallici sermonis in ecclesiis dioecesis Londonensis post adventum Episcopi Fallon. Ad rem testatur Rosolia Langlois e paroecia a S. Alphonso loci Windsor: « En « général, il n'y a aucun changement depuis des années. Ce qui se faisait aux « temps de Mgr Meunier, se fait encore maintenant ». Et Gilbertus Hebert, eiusdem paroeciae: « Il n'y a aucun changement depuis le temps de Mgr Meu- « nier ». Idem quoad paroeciam ab Immaculata B. M. V. Conceptione deponunt Christina Ménard, Dominicus Gourd, Euclides Jacques, etc.

Atque ex parochorum, quotquot auditi fuerunt, testimoniis evidenter constat in facultate fuisse uniuscuiusque parochi in sua paroecia in sacris functionibus peragendis una vel altera utendi lingua, aut anglica, aut gallica, prouti cuique parocho fidelium attentis necessitatibus magis opportunum visum fuerit. Ad quaestionem enim: « Relativamente alla lingua usata nella vostra « amministrazione parrocchiale, è stata essa lasciata sempre alla vostra discre- « zione, al vostro giudizio e alla vostra coscienza? », sac. Iacobus Coté, parochus ecclesiae Assumptionis B. M. V., loci Sandwick, respondit: « Sì, sem- « pre alla discrezione dei preti della parrocchia. Noi abbiamo sempre seguito « lo stesso sistema fin da quando i Basiliani presero la cura della parrocchia « nel 1870 ». Sac. vero Hubertus Nelson, parochus ecclesiae Immaculatae Conceptionis, loci Windsor: « Nei limiti della ragionevolezza, è stato lasciato alla « mia discrezione e giudizio », et sac. Carolus Laliberté, parochus Sancti Ioachim: « Oui, toujous, j'ai une paroisse complètement française, et j'ai été « laissé entièrement libre quant à l'usage des langues ».

Porro iidem parochi apertissime asseverarunt nemini unquam vetitum fuisse a Praesule Fallon ne in sacris concionibus gallica lingua uterentur, ita ut

falsitas declarationis quoad hoc caput magis magisque confirmetur. Nam interrogati an unquam impediti fuerint « di predicare in francese », an noverint si quis « abbia avuto simile impedimento », an « è egli possibile che un simile « impedimento fosse fatto », quin de eodem notitiam habuerint, sac. Coté, parochus ecclesiae Assumptionis, decem abhinc annis respondit: « Mai, non cono- « sco una persona che abbia ricevuto simile impedimento. Nessuna proibizione « di indole generale poteva essere data a mia insaputa in questa sezione della « diocesi, e se in casi particolari vi fosse stata una proibizione io credo che « l'avrei saputo ». Idque confirmant parochi Robert, Semande, Brady, Downey, Parent, Laliberté, Brisson, Aylward, Pinsonneault, Blair, etc.

Quinimmo ex actis apparet Episcopum Fallon prae ceteris suis praedecessoribus occasione suae consecrationis allocutionem habuisse gallica lingua, licet numquam ante illum eadem occasione gallico sermone usi essent praedecessores Ordinarii in allocutione ad clerum habita declaravisse, « qu'il exi- « gera, des sujets à la prêtrise, la connaissance parfaite des deux langues, « française et anglaise », atque insuper ipsum Episcopum iuxta necessitates et opportunitates, gallico sermone usum esse in praedicatione verbi Dei et in cathechesi tradenda, ut testantur parochi Robert, Semande, Emery, Downey, Parent, Brisson, Pinsonneault, etc.

Constat igitur declarationem signatam ab actoribus esse in se et obiective laesivam famae et aestimationis Episcopi Fallon, et actores exceptione veritatis, ad quam confugerunt, minime tueri.

At diffamationis crimen duobus elementis consistit, materiali et intentionali, facto nempe et animo iniurandi, et ipse Episcopi patronus admittit elementum praecipuum esse elementum intentionale, seu intentionem dolosam diffamandi, alterius famam laedendi, adeo ut si absit, crimen penitus excuset. Iamvero hoc alterum elementum, intentio nempe dolosa et animus iniurandi deficit in casu. Nam primo quidem recurrentes animo ducebantur retorquendi et defendendi sac. Beaudoin inopportune improbatum ab Ordinario coram S. R. Rota. Dein vero declarationem, de qua agitur, emiserunt ad Tribunal S. R. Rotae: hinc declaratio potius tendebat ad edocendum iudicem, quam ad laedendum famam Ordinarii.

Machinatio autem et conspiratio, vel divulgatio declarationis, etc., in quibus inhaeret Ordinarii patronus, vel huc tendebat ut declaratio mitteretur ad S. R. Rotae Tribunal, aut non satis ex actis confirmatur.

Quum vero declaratio, de qua agitur, quaeque originem dedit huic causae, in se et obiective detrahat famae seu existimationi Ordinarii Fallon, atque contineat affirmationes falsas aut certo certius minime veritati cohaerentes, habenda est ut deleta ab actis causae *Londonen. Dismembrationis* diei 5 augusti 1914.

Ad 5^m^. - Quaestio: *An constet de attentatis ob sententiam latam ab Episcopo Londonen. 9 aprilis 1915, ita ut sit locus purgationi et refectioni damnorum,* respicere non potest, ratione habita litis contestatae, sententiam sub

die 8 aprilis 1915 ab Officiali Londonensi contra sac. Langlois latam, sed respicit tantummodo actum die subsequenti 9 aprilis ab Episcopo positum ad tramitem illius sententiae. Porro cum die 9 aprilis Episcopus nondum legitime rescivisset Commissionem pontificiam signatam fuisse, ut constat ex eius litteris ad Revmum Decanum Guilelmum Sebastianelli, fel. rec., die 22 aprilis datis, nil attentavit.

Ad 6m et 7m. - Haec duo dubia spectant casum sac. St. Cyr, qui, sicut sacerdotes Loiselle et L'Hereux, ab Episcopo invitatus ad declarationem a se signatam probandam, cum renuisset, fuit et ipse mense maio 1914 citatus coram officiali Londonen., et contumax post declarationem effectus, per iudicis sententiam diei 10 iunii contumax declaratus fuit et damnatus: « a sotto-« mettere al querelante (nempe Ordinario), entro dieci giorni dalla pubblica-« zione di questo giudizio, una ritrattazione scritta e una scusa per le calunnie « da lui diffuse contro il querelante ». Quum iterum iterumque diebus 18 maii et 10 iulii Ordinarius monuisset sac. St. Cyr, sed frustra, atque censeret eum non esse incardinatum dioecesi Londonen., ei significavit « che non aveva più « bisogno dei suoi servizi nella diocesi di London ».

Porro sac. St. Cyr erat parochus in loco Stony Point; sed de remotione e paroecia quaestio esse non potest, cum paroecia esset amovibilis, et iustae et graves causae eum removendi non deessent, ut ex dictis patet.

Quoad expulsionem vero e dioecesi, incardinatio sac. St. Cyr, aestimanda est ex veteri iure ante decretum *A primis,* quum inde ab anno 1912 reliquerit propriam Nicoletanam dioecesim et in Londonensem se receperit. Iamvero ex actis satis non constat de voluntate Ordinarii Londonensis incardinandi sac. St. Cyr; nam affirmatio sac. St. Cyr est gratuita et nullo documento firmatur; paroecia quam regebat, erat amovibilis; eius vero adscriptio Societati a S. Ioanne Evangelista non concludit necesse sac. St. Cyr incardinatum fuisse ex firmatis per Rotam Dec. 9 ianuar. 1912, n. 9. At quum sac. St. Cyr per 22 annos dioecesi Londonen. in sua paroecia laudabiliter inservierit, ab Ordinario Nicoletano ut excardinatus haberetur, iamque 66 aetatis suae annum attigisset, naturalis aequitas dictat ut Ordinarius Londonensis providere deberet eius honestae sustentationi, ut per decretum diei 13 aprilis 1917 iam statuimus.

Quibus omnibus in facto et in iure perpensis, Nos infrascripti Auditores pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, pronunciamus et definitive sententiamus, ad proposita dubia respondentes:

Ad 1m. - *Affirmative, quoad exceptiones incompetentiae motas a sacerdotibus Loiselle, l'Hereux et Langlois; negative, quoad exceptionem suspicionis appositam a sacerdote Langlois.*

Ad 2m. - *Negative, quoad sacerdotem Loiselle; affirmative, quoad modum, de poena irrogata in sacerdotem L'Hereux.*

Ad 3m. - *Negative.*

Ad 4m. - *Negative; at declarationem signatam a quibusdam sacerdotibus, die 25 martii 1918, et ad Tribunal S. R. Rotae missam, habendam esse ut deletam ab actis causae Londonen.-Dismembrationis diei 5 augusti 1914.*

Ad 5m. - *Negative.*

Ad 6m. - *Affirmative; salvo tamen iure sac. St. Cyr ad honestam sustentationem.*

Ad 7m. - *Provisum per decretum turni 13 aprilis 1913.*

Praeterea decernimus expensas compensandas esse inter partes.

Ita pronunciamus, mandantes Ordinariis locorum et Ministris Tribunalium ad quos spectat, ut exequutioni mandent hanc nostram definitivam sententiam, et adversus reluctantes procedant ad normam *Codicis Iuris Canonicis*, lib. IV, tit. XVII.

Romae, e Sede Tribunalis S. R. Rotae, 15 iunii 1920.

Aloisius Sincero, *Ponens.*
Fridericus Cattani-Amadori.
Iulius Grazioli.

L. ✠ S.

Ex Cancellaria, 17 iulii 1920.

Sac. T. Tani, *Notarius.*